

www.musavat.com

MUSAVAT

Xəbər
Süni intellekt
repetitorların
"çorəyinə"
şərik olur
yazısı səh.14-də

Qurucusu: Rauf Arifoğlu Gündəlik qəzet 4 dekabr 2024-cü il Çərşənbə № 219 (8592) Qiyməti 60 qəpik

Gündəm

"Yarıçıy sülh müqaviləsi"nin
mətnində nələr var - qalmaql

Müxalifət bloku sülh müqaviləsi layihəsi ilə tanış olmağa qadağaya görə hökuməti məhkəməyə verdi

yazısı səh.9-da

Qərb onları hakimiyyətə
gətirmək istəyir -
sensasion adlar

yazısı səh.7-də

YAP yenə müxalifəti qabaqladı-
8071 nəfər üçün seçki

yazısı səh.4-də

Azərbaycandan Avropaya tranzit
terror miqrasiyası?!

yazısı səh.7-də

Qərbi Azərbaycan üzrə
xüsusi nümayəndə təklifi

yazısı səh.8-də

İcra başçılarının
"qışa hazırıq" mesajı

yazısı səh.13-də

Uşaqlar niyə şəkərə
tutulur - genetika, yoxsa...

yazısı səh.12-də

Xəzərin dayazlaşması
gəmilərə ciddi əngəl yaradır

yazısı səh.13-də

Rusiyada Məşədi İbad yaşı
gənc hesab olunacaq

yazısı səh.12-də

"Süpürgəçi 450, elmlər
doktoru 764 manat..."

yazısı səh.14-də

"Elə bir ordu qurmaliyiq
ki..." - Paşinyan

yazısı səh.5-də

PAŞINYANIN SONUNU GƏTİRƏCƏK PLANI

Erməni baş nazir nüfuzdan düşdüyü və seçkidə qələbəsini təmin etmək üçün sərhəddə lokal müharibədə maraqlıdır; İrəvanın sürətlə silahlanması fonunda müdafiə nazirinin ABŞ-a getməsi nəyə hazırlıqdır? yazısı səh.5-də

Sumqayıt və Novxanıda partlayışlar - günahkar kim(lər)dir?

Ekspert qazın tərkibinin standartlara uyğun olmadığını və insanların məsuliyyətsizliyini əsas səbəb kimi göstərir yazısı səh.3-də

Mark Libbi

ABŞ-ın
Bakıdakı səfiri
istefasına
izahat verdi

yazısı səh.4-də

Elxan Şahinoğlu

Politoloq
Gürcüstan üçün
üç ssenarini
açıqladı

yazısı səh.10-da

Əli Əkbər Vilayəti

"Boz kardinal"ın
"Azərbaycan
Zəngəzurdan vaz
keçib" iddiası

yazısı səh.6-da

Yeni səfirlər Prezidentin qəbulunda

Prezident İlham Əliyev dekabrın 3-də Mavritaniya İslam Respublikasının Azərbaycanda yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Sid Əhməd əl-Bekaye Hamadinin etimadnaməsini qəbul edib.

Elə həmin gün El-Salvador Respublikasının Azərbaycanda yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Enrike Haime Kalderonda etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim edilib.

Yəmən Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Məhəmməd Saleh Əhməd Turqiin etimadnaməsini qəbul edib.

Türkiyənin Azərbaycana təyin etdiyi yeni səfir kimdir?

Türkiyənin Azərbaycana yeni səfiri təyin edilib.

Qardaş ölkənin Azərbaycana təyin etdiyi fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Birol Akgündür.

Səfirin tezliklə Azərbaycana gələcəyi və səlahiyyətlərinin icrasına başlayacağı gözlənilir.

Politoloq, professor, akademik, tədqiqatçı yazıçı, QHT rəhbəri Birol Akgün hazırda Türkiyədə "Maarif" Fondunun prezidentidir.

O, 25 mart 1968-ci ildə Soma şəhərində (Manisa vilayəti) anadan olub. İbtidai, orta və lisey təhsilini yaşadığı rayonda başa vurduqdan sonra, 1993-cü ildə Ankara Universitetinin Siyasi elmlər fakültəsinin dövlət idarəçiliyi ixtisasını bitirib. 1994-cü ildə Milli Təhsil Nazirliyinin tapşırığı ilə rəsmi təqaüdlə magistr təhsili almaq üçün ABŞ-a gedib. Orada Case Western Reserve Universitetində (Kliviend, Ohayo) siyasi elmlər üzrə magistr (1996) və PhD (2000) dərəcəsini alıb. Vətən qayıdandan sonra Akgün Selçuk Universiteti İqtisadiyyat və idarəetmə fakültəsinin Beynəlxalq Əlaqələr Departamentində işləməyə başlayıb və 2004-ci ildə dosent olub. 2009-cu ildə professor elmi dərəcəsi alıb.

Professor Birol Akgün hazırda Yıldırım Beyazıt Universiteti Siyasi elmlər fakültəsinin Beynəlxalq Əlaqələr Departamentinin rəhbəri və "Maarif" Vəqfi İdarə Heyətinin sədridir.

B.Akgünün məqalələri bir sıra beynəlxalq resenziyalı jurnallarda dərc olunub.

Onu ev dustaqlığına buraxdılar

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hakimi Azər Tağıyevin sədrliyi ilə Cinayət Məcəlləsinin 234.4.3-cü (satış məqsədi ilə külli miqdarda narkotik vasitələri hazırlama, saxlama, daşıma) maddəsi ilə təqsirləndirilən Famil Malik oglu Xəlilovun (Xəlil) növbəti məhkəmə prosesi keçirilib.

Dövlət ittihamçısı Rauf Məliyev çıxış edərək Famil Xəlilovun həbs-qətimkan tədbirinin dəyişdirilməsi ilə bağlı təklif verib.

Vəkil Fəriz Namazlı da Famil Xəlilin sağlıq durumunu nəzərə alaraq müvəkkilinin ev dustaqlığına buraxılmasını istəyib.

Hakim Azər Tağıyevin qərarına əsasən, məhkəmə Famil Xəlilin sağlıq durumunu, məhkəmədən yayınmacayağını nəzərə alaraq onun barəsində həbs-qətimkan tədbirini ev dustaqlığı qətimkan tədbiri ilə əvəz edib.

Xatırladaq ki, bu il mayın 2-də saxlanılan Famil Xəlilova qarşı Cinayət Məcəlləsinin 234.4.3-cü (satış məqsədilə külli miqdarda narkotik hazırlama, daşıma, saxlama) maddəsi ilə ittiham irəli sürülüb. Onun barəsində həbs-qətimkan tədbiri seçilib. Bu maddədə 5 ildən 12 ilədək həbs cəzası nəzərdə tutulub.

Qolları serebral iflic olan Famil Xəlilov 1-ci qrup əlildir.

Qeyd edək ki, F.Xəlil 2015-ci ildən 2023-cü ilə kimi İsveçdə mühacir həyatı yaşayıb.

Dərslər səhər 9-da başlaya bilər?

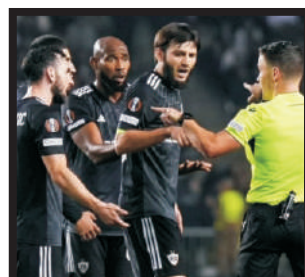
Nazirlər Kabinetinin 2012-ci il 3 avqust tarixli 171 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatuna dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri" nə əsasən ümumi təhsil müəssisələrində dərslərin səhər saat 8-də başlanması məqsəduyğundur. Bu barədə "Azərbaycan müəllimi" nə Elm və Təhsil Nazirliyindən bildirilib.

Qeyd olunub ki, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 2010-cu il tarixli 1486 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş iş rejiminin müəyyənləşdirilməsi pedaqoji şüurun səlahiyyətləri daxilindədir.

Bu səlahiyyətdən istifadə edərək hər bir ümumi təhsil müəssisəsinin özü pedaqoji şüurun

qərarı ilə dərslərin başlanma vaxtını müəyyən edə bilər. Bundan əlavə, hazırda dərslərin səhər saat 8-də başlaması digər sosial məsələlərdən də qaynaqlanır:

- həmin saatlarda nəqliyyatda tıxacın nisbətən az olması;
- övladların ümumi təhsil müəssisəsinə apardıqdan sonra işləyən valideynlərin (və ya digər qanuni nümayəndələrin) əksər hallarda saat 09:00-da işə başlaması.

UEFA "Qarabağ"ı 26 min avro cərimələyib

UEFA "Qarabağ" klubunu 26000 avro cərimələyib.

Buna Azərbaycan çempionunun Bakıda "Ayaks"a (Niderland) qarşı keçirdiyi UEFA Avropa Liqası matcında yaşananlar səbəb olub.

"Köhlən atlar" komandasının düzgün olmayan davranışına (3 qırmızı, 5 sarı vərə) görə 14000 avro ödəyəcək.

Ağdam təmsilçisi sözügedən oyunda lazerdən istifadə olduğu üçün isə 12000 avro cərimələnib.

UEFA Avropa Liqasında Liqa mərhələsinin III turunun qarşılaşması qonaqların qələbəsi ilə yekunlaşıb - 3:0. "Qarabağ"ın heyətində Julio Romao ilə məşqçi Çudomir Çakarov birbaşa qırmızı vərəqə alıblar, Elvin Cəfərquliyev ikinci sarı vərəqədən sonra meydanı qovulub. Bundan əlavə, digər futbolçular - Abbas Hüseynov, Yassin Benzia, Kevin Medina, Marko Yankoviç və baş məşqçi Qurban Qurbanov sarı vərəqə ilə cəzalandırılıblar.

Xatırladaq ki, UEFA daha əvvəl, mövsümün əvvəlində "Qarabağ"ı 28500 avro cərimələyib.

Lalə Şövkət hərəkət qabiliyyətini itirdi

"Lalə xanım xroniki ürək xəstəliyindən əziyyət çəkir. Hazırda Bakıda ev şəraitində həkim nəzarətindədir. Səhhətində müsbətə doğru ciddi bir irəliləyiş yoxdur".

Bu sözləri "Teleqraf.com"-a ləğv edilmiş Azərbaycan Liberal Partiyasının (ALP) sabiq lideri, keçmiş dövlət katibi Lalə Şövkətin oğlu Sidqi Şövkət deyib.

"Lalə xanım 2020-ci ildə ürək əməliyyatı keçirib. O vaxtdan səhhətində problemlər daha da artıb. Daimi konsultasiya olunur. Həkim nəzarəti olmasa səhhəti daha da pisləşər", - deyərək əlavə edib.

Sidqi Şövkət anasının کنار yardım olmadan sərbəst hərəkət edə bilmədiyini bildirib: "Səhhətinə görə mütləq ona kənardan kömək edilir ki, o, ev şəraitində gəzə bilsin".

Xəyyam Əhmədli dəfn edildi

Uzun sürən xəstəlikdən vəfat edən Xəyyam Əhmədli dekabrın 3-də dəfn edilib.

"Qafqazinfo"-nun məlumatına görə, dəfn mərasimində mərhumun yaxınları, sənət yoldaşları iştirak ediblər.

Xəyyam Kənd Əhmədli qəbiristanlığında atasının məzarının yanında torpağa tapşırılıb.

Onunla vidalaşmaq üçün meyxanaçılar Namiq Qaraçuxurlu, Orxan Lökbatanlı, Mehman Əhmədli, Oqtay Kamil, Ələkbər Yasamalı, Yaşar və başqaları qəbiristanlığa toplanıblar.

Razində doğulub, indi Rusiyanın ən zəngin adamıdır

Azərbaycan əsilli iş adamı Vahid Ələkbərov, "Bloomberg Billionaires Index"-ə görə, 2024-cü ilin əvvəlindən sərvətini 2,81 milyard dollar artıraraq 27,5 milyard dollar çatdırıb və bununla da Rusiyanın ən zəngin şəxsi olub.

Vahid Yusif oğlu Ələkbərov 1 sentyabr 1950-ci ildə Bakının Razin qəsəbəsində anadan olub. Atası Yusif Ələkbərov azərbaycanlı, anası Tatyana Fyodorovna isə rus kazak tayfasındandır. O, Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu bitirdikdən sonra neft sənayesində müxtəlif vəzifələrdə çalışıb. 1991-ci ildə "LUKOil" şirkətini təsis edib və 1993-cü ildən 2022-ci ilə qədər şirkətin prezidenti olub.

Ələkbərov iqtisad elmləri doktorudur və Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvüdür. O, həmçinin "Şərəf nişanı" və "Dostluq" ordenləri ilə təltif olunub.

2022-ci ildə Vahid Ələkbərov "LUKOil"-un Direktorlar Şurasını və şirkətin rəhbəri vəzifəsini tərk edib.

Ələkbərovun sərvətinin artması, onun neft sənayesindəki uğurlu fəaliyyəti və "LUKOil"-un bazardakı mövqeyi ilə əlaqələndirilir. O, dünyada rəsmən milyarder kimi tanınan yeganə azərbaycanlıdır.

Bakıda keçmiş nazir müavini maşın vurub öldürdü

Sovet illərində yüksək vəzifələrdə çalışmış 86 yaşlı İbrahim Mustafayev Bakıda yol qəzasında həyatını itirib. İ. Mustafayev paytaxt ərazisində yolu keçərkən avtomobilin vurması nəticəsində ölüb. Belə ki, o, məşq etdiyi idman zalından çıxıb yolu keçərkən bədbəxt hadisə ilə üzləşib.

Qeyd edək ki, İbrahim Mustafayev 1938-ci ildə Nuxada (indiki Şəki) anadan olub. O, 1977-84-cü illərdə Azərbaycan SSR yerli sənaye nazirinin müavini, 1984-89-cu illərdə V.İ. Lenin adına Şəki İstehsal İpək Birliyinin baş direktoru, 1989-94-cü illərdə Azərbaycan Yüngül Sənaye Nazirliyində şöbə müdiri, "Xalq Üçün Mallar" Dövlət Konserinin İdarə Heyəti sədrinin müavini vəzifəsində çalışıb.

Dekabrın 3-də şəhər Sumqayıtda çoxmərtəbəli yaşayış binasında və Novxanı bağlarında partlayışlar baş verib.

Sumqayıtdakı partlayış zamanı 6 nəfər, Novxanıdakı partlayış zamanı isə 2 nəfər xəsarət alıb. Novxanıda partlayış zamanı xəsarət alan şəxslər mərhum şahmat ustası Vüqar Həşimovun valideynləridir. FHN-in xilasediciləri tərəfindən dağıntılar altından Qasım Həşimov və Aidə Həşimova sağ çıxarılaraq aidiyyəti üzrə təhvil verilib.

Sumqayıt Tibb Mərkəzinin nəzdində olan Təcili Tibbi Yardım Xəstəxanasına hospitalizasiya olunan Həşimovlar reanimasiya şöbəsinə yerləşdirilib. 1949-cu il təvəllüdlü şəxsə hər iki aşağı ətrafın və sifətin I, II, III dərəcəli yanıq, 1959-cu il təvəllüdlü şəxsə isə sol bud sümüyünün sınığı, sol əlin yarası diaqnozları təyin edilib. Müalicələri davam etdirilir, vəziyyətləri ağırdır.

Sumqayıt şəhəri, 13-cü mikrorayon ərazisində mənzildə baş verən partlayış nəticəsində isə 6 nəfər Sumqayıt Tibb Mərkəzinin nəzdində olan tibb müəssisələrinə təxliyə olunublar. Sumqayıt Tibb Mərkəzinin Təcili Tibbi Yardım Xəstəxanasına ağır yaralı xəsarətləri ilə yerləşdirilən 1977 (kişi cinsli), 2007 (kişi cinsli) və 2010-cu il (qadın cinsli) təvəllüdlü şəxslərə zəruri tibbi yardımlar göstərilir. Onlar ixtisaslı tibbi yardımın göstərilməsi üçün Nərimanov Tibb Mərkəzinin nəzdində olan Yanıq Mərkəzinə təxliyə olunurlar.

Təcili Tibbi Yardım Xəstəxanasına hospitalizasiya olunan 1952-ci il təvəllüdlü (kişi cinsli) şəxsə arterial hipertenziya səbəbilə zəruri tibbi yardımlar göstərilir. Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardım şöbəsində müalicəsi davam etdirilir, vəziyyəti stabildir. 1975-ci il təvəllüdlü (qadın cinsli) şəxsə sol ayağın yüngül kəsilmə yarası diaqnozu təyin edilib. Sözügedən şəxs stasionar müalicədən imtina edib. Uşaq Xəstəxanasına hospitalizasiya olunan 2008-ci il təvəllüdlü (kişi cinsli) şəxsə diz oynaqının açıq yarası diaqnozu təyin edilib. Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardım şöbəsində müalicəsi davam etdirilir, vəziyyəti stabildir.

Hər iki partlayışın qaz sızmasından baş verməsi ehtimalı var. Hazırda partlayışlarla əlaqəli araşdırmalar davam etdirilir. Sumqayıt şəhər, 13-cü mikrorayon ərazisində baş verən partlayışdan sonra Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Zakir Fərəcov hadisə yerinə gələrək vəziyyətlə tanış olub. Hadisə nəticələrinin tez bir zamanda aradan qaldırılması üçün aidiyyəti qurumlara müvafiq

tapşırıqlar verilib.

“Azad İstehlakçılar Birliyi”nin (AİB)sədri Eyyub Hüseynov “Yeni Məşavət”ə deyib ki, qaz sızmalarından partlayışların olması- nın qarşısını almaq üçün is-

da belə olayların baş ver- məsində mühüm rol oynadı-ğını deyir: “İnsanlar qaz- dan istifadə etməkdə prob- lemlər yaşayır. Qazı açıq qo- yur, ya da hər hansı təhlükəli şəraitə diqqət vermirlər”.

kirlərə də toxundu. Onun sözlərinə görə, bu sobala- rın heç də hamısı keyfiyyət- siz deyil. Sadəcə, İran so- baları bazarda geniş yayıl- dığından partlayışlarda bu cihazların adını çəkirlər.

tirdi. Onun sözlərinə görə, qaz açıq göy rəngdə yan- malı və spesifik cüzi qoxu- dan başqa, hansısa iy ver- məməlidir. Qırmızı alovla yanan, cürbəcür iyə malik, bəzən qara tüstü verən qaz

metr qazın yanması üçün bundan 10 dəfə artıq həcmdə oksigen lazımdır. Oksigen çatışmayanda hə- min təbii qazdan karbon ok- sid əvəzinə karbon monok- sid ayrılır. Bu da zəhərli dəm qazıdır ki, xalq arasında “uqar” da deyilir. Karbon ok- sid zəhərsiz olsa da, karbon monoksid zəhərliyədir. İnsa- nın səhhətindən və kon- sentrasiyadan asılı olaraq 7 dəqiqədən 30 dəqiqəyə qə- dər ölümə səbəb olan bir

Sumqayıt və Novxanıda partlayışlar - günahkar kim(lər)dir?

Ekspert qazın tərkibinin standartlara uyğun olmadığını və insanların məsuliyyətsizliyini əsas səbəb kimi göstərir

tehlakçı siyasətinə yenidən baxılmalıdır: “İllər öncə bu fikirləri demişdim və yenə də o fikirdəyəm ki, qazdan çox sayda binanın partlaması gözləniləndir. Bunu ekspertlərin sözləri əsasında qeyd edirəm. Bir neçə səbəb var. Birincisi, qanunvericilikdə tənzimlənən səbəbdır. Belə ki, Azərbaycan hökumətinin istehlakçı siya- səti olmadığından müqavilələr birtərəflidir. Bu baxımdan qaz təchizatçısının heç bir məsuliyyəti yoxdur. Məsuliyyət olmayan yerdə müt- ləq cinayət baş verir”.

AİB sədri istehlakçıla- rın qazla davranış mədə- niyyətinin aşağı olmasının

Eyyub Hüseynov İran sobalarının təhlükəli olma- sı barədə səsləndirilən fi-

Mü sahibimiz həmçinin qa- zın tərkibinin standartlara uyğun olmadığını dilə gə-

açıq təhlükə mənbəyidir: “Hesab edirəm ki, bədbəxt hadisələrin baş verməsində axırıncı yerdə dayanan sə- bəb qaz cihazlarıdır”.

Eyyub Hüseynov de- yib ki, istənilən məkana, cihaza qaz quraşdırmaq, qarşıya çıxan qo- hum-qonşu ustaya qaz işi gördürmək olmaz: “Qaz işini görən usta qazla təhlü- kəsizlik qaydalarını bilməli- dir, lisenziyası, sertifikatı, təhsili olmalıdır. Amma in- sanlar fəlakətlə üzləşməyə- nə qədər buna inanmaq is- təmir. Bədbəxt hadisələr ən

qazdır. O səbəbdən insan hamamda çimən zaman ha- mam qapısının aşağı hissə- sində hava gəlməsi üçün yer olmalıdır. Orada açıq yer olmadıqda içəri hava daxil olmur, bu zaman içəridəki havanın oksigeni yanmaya kömək edir, tüstü bacasin- dan çıxaraq atmosfərə atılır. Hava çatışmadıqda isə hə- min dəm qazı əmələ gəlir”.

Eyyub Hüseynov qaz sızması təhlükəsindən xə- bərdar edən cihazlardan da söz açıb: “Detektor adlanan cihaz var ki, həmin cihaz ev- dəki insanlara signal verir ki, ehtiyatlı olun, evdə dəm qazı var. Deyim ki, çox ağıllı və la- zımlı cihazdır. Maraqlıdır ki, xarici ölkələrdən bir çox la- zımsız məhsullar gətirib satı- şını həyata keçirirlər, amma bu cür vacib cihazların ölkə- mizə gətirib satışını təşkil et-mək istəmirlər. Və yaxud sayğacların yanında klapan- lar quraşdırılır. Bu cihaz iki hissədən ibarətdir. Qəbulədi- ci hissəsi mətbəxdə birləşdi- rilir, klapanı isə bayırda, say- gıacdən öndə qaz xəttinə bir- ləşdirilir. Mənzildə dəm qazı olduqda elektromaqnit dal- ğaları göndərilir və klapan dərhal qazın verilişini dayan- dırır. Dövlət qurumları və vətəndaşlar qeyd olunan məsə- lələrə əməl edərsə, bu qış mövsümündə dəm qazından ölüm hallarının minimuma enməsinə nail olmaq müm- kün olar. Qeyd edirəm ki, bun- ların hamısı xarici ölkələrdə icbaridir. Yeni hər kəs öz evində mütəbq bu cür cihazlar quraşdırmalıdır. Təəssüf ki, bizim ölkədə bu belə deyil. Məsələn, 1 milyonluq ev tik- dirir, amma o cihazdan alıb, evində quraşdırmağa xəsislik edirlər. Deyim ki, bu cihazlar heç də bahalı deyil. Beləliklə, səhlənkarlığımız, laqeydliyi- miz üzündən neqativ, faciəli hadisələr baş verir”.

□ **E.MƏMMƏDƏLİYEV,**
“Yeni Məşavət”

çok hamam otaqlarında olur. Bu səbəbdən hamam otaqları standartlara uyğun olmalıdır. Hamamın hündür- lüyü 2.20 m, həcmi 7,5 kub- metr olmalıdır, mətbəxin həcmi minimum 15 kubmetr olmalıdır. Hər ikisində pən- cərə gözlüyü, ventilyasiya kanalları qurulmalıdır, tüstü bacaları işlək vəziyyətdə ol- malıdır. Bundan əlavə, ha- mamın qapısı bayıra açılma- lıdır. Çünki içəridə kiminsə vəziyyəti pis olduqda qapı- nın ağzına yığılır. Qapı içəri doğru sındırıldıqda isə hə- min insana zərər dəyə bilər. Əgər bu standartlar təmin olunmursa, insan tələfatı qaçılmaz olur. Məsələnə da- ha dəqiq izah etsək, 1 kub-

ABŞ-ın Azərbaycandakı səfiri Mark Libbi səhhəti ilə bağlı istefa verib. Səfir bununla bağlı bəyanat verib.

Bəyanatda deyilir:

"ABŞ diplomatik xidmətindən istefamı ürək ağrısı ilə bəyan edirəm. 2023-cü ildə ABŞ Senatı qarşısında dinləməmdə qeyd etdiyim sağlamlıq yayğuları təəssüf ki, davam etmişdir. Bakıya gəldiyim vaxtdan etibarən xüsusilə minnətdar olduğum Mərkəzi Klinikadakı diaqnostik radiologiya komandasının qayğısı da daxil olmaqla, əla tibbi xidmətdən faydalanmışam. Lakin son test nəticələri göstərir ki, tamamilə öz sağlamlığımı üzərində diqqət cəmləmək üçün evə qayıtmaq vaxtıdır. Buna görə də mən bu son dərəcə məşğul, lakin son dərəcə uğurlu 2024-cü təqvim ilini başa vurduqdan sonra istefaya çıxacağam. Uğurlu 2025-ci ilə qədəm qoymaq və xərçəng barədə məlumatlandırmanı artırmaq məqsədilə yerdə qalan bir neçə həftəni Azərbaycanda keçirmək niyyətindəyəm.

Bakıdakı səlahiyyət müddətim ərzində ABŞ səfirlik komandasının və mənim gördüyümüz işlərlə inanılmaz qürur duyuram. Biz ingilis dili proqramlarına sponsorluq etməklə, ABŞ-da təhsil alan azərbaycanlıların sayını xeyli artırmaqla, habelə, geniş səpkili ABŞ alimlərinin, idmançıların və mədəni təmsilçilərinin Azərbaycana səfərlərinə dəstək verməklə xalqlar arasında güclü əlaqələr qurmuşuq. Biz iqtisadi, ələlxusus ənənəvi enerjiden bərpa oluna bilən

enerjiyə keçid sahəsində daha dərin əməkdaşlıq qurmuşuq. COP29-da uğurlu nəticə əldə etmək üçün bizim sıx əməkdaşlığımız göstərib ki, biz diqqətimizi cəmləşdirdikdə Birləşmiş Ştatlar və Azərbaycan hökumətləri dünyanı daha yaxşıya doğru dəyişmək üçün birgə işləyə bilərlər. Azərbaycanda insan haqlarının qorunmasını təşviq etmək və Cənubi Qafqazda davamlı, layiqli sülhə kömək etmək üçün görüləcək işlər çoxdur. Lakin mən inanıram ki, ötən il ərzində bizim ikitərəfli münasibətlərimizdə şahidi olduğumuz çətinliklə qazanılmış irəliləyişlər qarşıdan gələn həftələr, aylar və illərdə bu və digər sahələrdə daha yaxşı və daha uğurlu əməkdaşlığın təməlini qoyur. Mən ABŞ-Azərbaycan münasibətlərinin gələcəyinə böyük nikbinlik hissi ilə buranı tərk edirəm. Mən bu mətin xalqa və Azərbaycanın hər yerində həyat yoldaşım Danusia və mənim qarşılaşdığımız heyratamiz təbiət gözəlliklərinə və coşğun qonaqpərvərliyə olan böyük sevgi ilə buranı tərk edirəm. Hamınıza təşəkkür edirik. Allah bu gözəl ölkəni qorusun!"

Mark Libbi ötən ilin dekabrında Bakıya gəlib. ABŞ prezidenti Co Bayden Mark Libbinin Azərbaycanda səfir postuna namizədliyini 2022-ci ilin mayında irəli sürmüşdü. Libbi bu təyinatədək Vaşinqtondakı Milli Məharibə Kollecinə çalışırdı.

ABŞ-ın Bakıdakı səfiri istefasına izahat verdi

Mark Libbi: "Son test nəticələri göstərir ki, öz sağlamlığımı üzərində diqqət cəmləmək üçün evə qayıtmaq vaxtıdır"

O, 2021-ci ilin iyun ayına dekabrda ABŞ-ın Brüsseldə Avropa İttifaqı yanındakı missiyasında müvəqqəti işlər vəkili, missiya rəhbərinin müavini işləyib. Həmçinin müxtəlif vaxtlarda Varşava, Nassau, Nikosiya və Bağdada siyasi müşavir olub.

Bundan əlavə, Vaşinqtonda Dövlət Departamentinin Əməliyyat Mərkəzində nəzarətçi və daha sonra Böhranların İdarə Edilməsi üzrə Direktor müavini vəzifəsində fəaliyyətini davam etdirib.

Mark Libbi daha sonra Mərkəzi Avropa İşləri Ofisin-

də direktor müavini, Cənubi Avropa İşləri İdarəsinin direktoru olub.

M.Libbi Massaçusetsdəki Tafts Universitetində və Parisdə Institut des Etudes Politiques-də bakalavr, Amerikada Milli Hərbi Kollecdə magistr təhsili alıb.

İngilis, polyak və fransız dillərini bilir.

ABŞ-ın Azərbaycanda ilk səfiri Riçard Mayls olub. O, bu vəzifədə 1992-1993-cü illərdə işləyib.

İkinci səfir Riçard Kozlariç Azərbaycanda 1994-1997-ci illərdə, üçüncü səfir Stenli Eskudero 1997-2000-ci illərdə işləyib.

Sonrakı səfirlər bunlar olub: Ross Vilson (2000-2003), Rino Harniş (2003-2006), Enn Dörzi (2006-2009), Donald Lu da Bakıda cəmi bir il (2009-2010) diplomatik xidmətdə olub. 2011-ci il fevralın 7-dən Metyu Brayza ABŞ-ın Azərbaycandakı səfiri kimi Bakıdakı səfirlikdə fəaliyyətə başlayıb. Metyu Brayza Azərbaycanda səfir kimi fəaliyyətini 2012-ci ilin yanvarın 3-də tamamlayaraq öz ölkəsinə geri dönüb. Riçard Morninqstar, Robert Sekuta və Örl Litzenberqerdə səfir postunu tutublar.

□ "Yeni Müsavat"

YAP yenə müxalifəti qabaqladı- 8071 nəfər üçün seçki

İndiyədək təxminən 10 siyasi partiya, o cümlədən Müsavat və REAL bələdiyyə seçkilərində iştirak edəcəyini bildirib

Prezident İlham Əliyev "Bələdiyyələrin statusu haqqında" və "Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə" fərman imzalayıb.

Bu fərmana əsasən, yeni seçilən bələdiyyənin ilk iclası Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən bələdiyyə seçkilərinin yekunları elan edildikdən sonra beş iş günü müddətində keçiriləcək.

Bələdiyyənin ilk iclasında bələdiyyənin sədri seçiləndəki yaş daha çox olan üzv iclasa sədrlik edəcək. İclasla sədrlik edən bələdiyyəyə üzv seçilmiş şəxslərin siyahısını elan edəcək, ilk iclası bələdiyyəyə sədri və iclas katibi seçiləndəki aparacaq.

Bələdiyyənin sədri açıq və ya gizli səsvermə yolu ilə seçiləcək. Bələdiyyənin sədri bələdiyyə üzvlərinin yarısından çoxunun səsini topladıqda seçilmiş hesab olunacaq. Bələdiyyənin ilk iclasında bələdiyyəyə sədri və iclas katibi seçildikdən sonra iclasın gündəliyi təsdiq ediləcək.

Gələn il yanvarın 29-da keçiriləcək bələdiyyə seçkilərində

ində seçiləcək bələdiyyə üzvlərinin sayı açıqlanıb.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) sədri Məzahir Pənahov deyib ki, 685 bələdiyyə üzrə 8071 bələdiyyə üzvü seçiləcək.

Yeni Azərbaycan Partiyası bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı 19 nəfərdən ibarət Mərkəzi Seçki Qərargahı yaradıb. YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov bələdiyyə seçkilərinin keçiriləcəyi 118 seçki dairəsinin hər biri üzrə YAP-ın öz namizədlərini irəli sürəcəyini deyib. Başqa partiyalar

seçki barədə nə düşünür? Seçkidə hansı şəkildə iştirak edirlər?

Müsavat Partiyası yanvarın 29-na təyin edilmiş bələdiyyə seçkilərində iştirak edəcəyini bildirdi.

Müsavat Partiyasının məlumatında deyilir ki, yanvarın 25-də partiyanın Divanı (İdarə Heyəti) seçkilərdə öz namizədləri ilə iştirak etmək, namizədlərin irəli sürülməsi səlahiyyətlərini partiyanın rayon təşkilatlarına həvalə etmək haqqında qərar qəbul edib.

İndiyədək təxminən 10 siyasi partiya, o cümlədən RE-

AL Partiyası bələdiyyə seçkilərində iştirak edəcəyini bildirdi.

AMİP də bələdiyyə seçkilərində iştirak edəcək. Partiyanın sədri, deputat Arzuxan Əlizadə bu barədə bildirdi ki, mümkün qədər çox sayda bələdiyyələrdən namizədlər irəli sürmək fikrindədirlər.

Azad Vətən Partiyasının sədri Akif Nağı isə bildirdi ki, rəhbərlik etdiyi partiya bələdiyyə seçkilərində iştirak edəcək: "Seçki qərargahımız da imi fəaliyyət göstərən qərargahdır. Prezident seçkiləri zamanı seçki qərargahı yaratmı-

şlıq və daimi seçki qərargahı kimi fəaliyyət göstərir. Siyasi Şuranın sədri Novruz Novruzov seçki qərargahına rəhbərlik edir. Bələdiyyə üzvlüyünə namizədlərimizi müəyyənləşdiririk. Çalışırıq ki, imkan daxilində seçkidə geniş tərkibdə, çoxlu sayda namizədlərlə iştirak edək. Ən azından ən azı 30-35 rayonda namizədlərimizi verməyə çalışırıq. Tam şəkildə olmasa da seçki dairələrinin əksəriyyətini əhatə etməyi düşünürük. Təbii ki, YAP hakimiyyətdə olan partiya kimi bütün ölkə ərazisini əhatə edir, bütün rayonlar üzrə yerli şöbələri var və imkanları daha genişdir. Bu isə onlara seçki prosesində üstünlük gətirir. Bizim onlarla rəqabət aparmağımıza ehtiyac yoxdur. Biz yeni yaranmış bir partiya kimi hesab edirəm həm kəmiyyət baxımından, həm keyfiyyət baxımından çalışacağıq ki, bu seçkilər də partiyanın inkişafına növbəti bir mərhələ olsun. Əsas məsələ seçkidə iştirakdır. Çalışacağıq ki, namizədlərimiz seçilsin və bələdiyyə qurumlarında partiyamız təmsil olunsun. Əlbəttə ki, seçkidə partiya siyahısı ilə namizədlərimiz irəli sürüləcək".

AĞ Partiyasının sədri Tural Abbaslı isə bildirdi ki, rəhbərlik etdiyi partiya yanvarın 29-da keçiriləcək bələdiyyə seçkilərinə qatılacaq. Bu barədə dekabrın 3-də partiya rəsmi açıqlama da yayıb. Açıqlamada bildirilir ki, partiya üzvləri bələdiyyə seçkilərində iştirakın vacibliyini də-

təkləyir və hazırlıq işləri artıq başlayıb. Bununla bağlı yerli təşkilatlara müvafiq təlimatlar verilib. Yaxın günlərdə partiyanın bələdiyyə üzvlüyünə namizədləri müəyyənləşdiriləcək. Namizədlərin sənədləri hazırlandıqdan sonra müvafiq seçki dairələrinə təqdim olunacaq. Partiyanın daimi seçki qərargahı var və işlək vəziyyətdədir.

Azərbaycan Xalq Partiyası isə dekabrın 3-də 29 yanvar bələdiyyə seçkilərində iştirak haqqında bəyanat yayıb. Bəyanatda bildirilir ki, AXP üzvləri arasında 19 yanvar 2025-ci il tarixli bələdiyyə seçkilərində tam şəkildə iştirak marağı göstərilməməsi müşahidə edilir.

Bəyanatda sonra deyilir ki, AXP İdarə Heyəti seçkilərdən iştirakdan imtina haqqında siyasi qərarın verilməsini məqsədəuyğun hesab etmir və bu seçkilərdən partiyanın proqram məqsədlərinin keyrinə siyasi təbliğatın aparılması, partiya üzvləri və yerli strukturların fəallaşması üçün istifadə edilməsini məqsədəuyğun sayır. Partiya bələdiyyə seçkilərində iştirakı üzvlərin öz mövqelərini sərbəst şəkildə müəyyənləşdirməsi şəkildə həyata keçirmək qərarını verib. Yeni hər bir AXP üzvü bu seçkilərdə seçki məntəqələrinə getmək və ya getməmək, habelə seçkidə namizəd kimi iştirak barədə özü qərar qəbul edir.

□ Etibar SEYİDAĞA, "Yeni Müsavat"

İran hələ də Zəngəzur dəhlizinin açılmasına öz etirazlarında ısrarlıdır. Hətta rəsmi Tehranın hakimiyyət elitasında Azərbaycan Silahlı Qüvvələri ilə İran ordusu arasında keçirilən birgə təlimləri Azərbaycan hökumətinin Zəngəzur dəhlizinin açılmasından vaz keçdiyi kimi qiymətləndirənlər də var. “Bakı-xeber.com” yazır ki, məsələn, İran hakimiyyətinin “boz kardinalı” hesab olunan ali dini liderin beynəlxalq məsələlər üzrə müşaviri Əli Əkbər Vilayəti belə düşününlərdən biridir.

“İran və Azərbaycanın birgə təlimləri iki ölkə arasında qarşılıqlı etimadın artdığını göstərir və inşallah, bu, İran və Azərbaycanın tarixində dönüş nöqtəsi olacaq. Bu, həssas bölgədə sülh və təhlükəsizliyin bərqərar olması ilə bağlıdır”- Əli Əkbər Vilayəti deyib.

Vilayəti Qərbin və NATO-nun “Cənubi Qafqazla bağlı düzgün niyyətlərinin olmadığını” göstərən addımlar atıldığını vurğulayıb. “ABŞ başda olmaqla, Qərb və NATO Azərbaycan, Xəzər dənizi, Mərkəzi Asiya vasitəsilə Şərqdən Qərbə daşımalar etmək istədiyi üçün İran Zəngəzur yolunun açılmasına qarşıdır. Bu təhlükənin dərinliyini ancaq İran anladı. Qərbdən fərqli olaraq, İran həqiqətən azərbaycanlı qardaşlarının mənafeyini və rifahını düşünür. Bu məsələdə qarşılıqlı anlaşma üçün vaxt lazım idi və indi biz ümumi nəticələr əldə etmişik və bir neçə ay ərzində üç birgə manevr həyata keçirilib. Bu, iki ölkə arasında qarşılıqlı etimadın artmasından xəbər verir”, - deyərək müşavir fikrini yekunlaşdırıb.

Vilayətinin sözlərindən belə çıxır ki, Azərbaycan hökuməti Zəngəzur dəhlizinin “hansı təhlükələrə” yol açmaqla bələdçi olmaqla Bakı da başa düşüb və Zəngəzur dəhlizinin açılmasından vaz keçib.

Siyasi təhlilçi Sona Əliyevanın sözlərinə görə, Əli Əkbər Vilayəti İrandakı molla rejiminin ən qatı ermənipərəst mövqeli diplomatlarındandır: “İranın birinci şəxsinin müşaviri olan Vilayəti “Zəngəzur İranın qırmızı xəttidir” - tezisindən də fikir babasıdır. Tehran hökumətinin “qara qutusu” sayılan bu şəxs molla rejimində İran dərin dövlətinin təmsilçisi-

dir. Bu baxımından boz kardinalın bu cür sərsəmləməsindən təbii heç nə yoxdur. Bölgədə baş verənlərə güney qonşumuzun reaksiyaları İranın özünü İslam dövləti kimi yox, məhəllə respublikası kimi aparmasından xəbər verir. Əksinə, Azərbaycanın İranla hərbi təlimləri bizim Zəngəzur dəhlizindən vaz keçmədiyimizin göstəricisidir. Detallara çox da varmaq istəmirəm. Onu deyərək bilərəm ki, Tehran hökuməti hələ də kimin İran xalqı üçün dost, kimin düşmən olmasının fərqi deyil. Vilayəti və Xəmənei heç vaxt Türk dünyasının quru xətlə birləşməsinin tərəfdarı olmayıb. Bu, son yüz ildə Tehrandakı hökumətlərin qırmızı xəttidir, bundan sonra da bu cür olması istiqamətində çalışacaqlar. Amma Əli Əkbər Vilayəti anlayır ki, Azərbaycan balanslı siyasət yürütməklə vaxt udmağa çalışır. Üstəlik, rəsmi Bakı birgə təlimlərlə İran ordusunun havadan, qurudan və sudan nəbzini yoxladı. Bunlar düşünülmüş və uzaqgörən siyasətin nəticəsidir. Bakı anlayır ki, molla rejiminin sonuna az qalıb. Ona görə də uyğun zamanı gözləyir ki, regionda İranın yarada biləcəyi yeni süni toqquşmalardan yayınsın. Bütün qonşularla münasibətlərini qarşılıqlı sevilmişliyə gətirən güney qonşumuz bu siyasəti davam etdirməklə özünü dünyadan təcrid edir. Bu da yaxın onillikdə İran adlı ölkənin parçalanmasını sürətləndirir. Ordusunun 75 faizi türklərdən və kürdlərdən ibarət olan fars molla rejiminin nəyə güvəndiyi anlaşılan deyil. İraqda və Suriyada hər ay adi toqquşmalarda bir-iki general itirən İran ordusunun gücü göz önündədir. Sabun köpüyü effektindən o yana hər hansı bir təsiri olmayan bəyanatlarla İran rəsmiləri öz qorxaq kölgələrinə ürək-dirək verirlər. Bakı Zəngəzur dəhlizinin açılmasına bu və ya digər formada nail olacaq. Buna heç kimin, hətta Vilayətinin də şübhəsi yoxdur. Amma indiki halda bunu etiraf etmək molla rejiminin ikinci şəxsinin siyasəti itiharı deməkdir”.

AĞ Partiya başqanının İ müavini, siyasi şərhçi Əhəd Məmmədli Azərbaycan tərəfinin dərhal Vilayəti səviyyəsində cavab verməli olduğunu vacibliyini vurğuladı: “Vilayəti səhv düşünür, qabaqdangəlməlik edir və Azərbaycanın xoş niyyətini güzəşt və

“Boz kardinal”ın “Azərbaycan Zəngəzurdan vaz keçib” iddiası

Ekspertrlərə görə, Vilayəti Bakının xoş niyyətini güzəşt və geri çəkilmək kimi təqdim etməkdə maraqlıdır

Əli Əkbər Vilayəti

geri çəkilmək kimi göstərir. Bunların hamısı belədir. Ona görə qətiyyənlə belələrinin qarşısından geri çəkilmək olmaz. Belələrinə stul ver, ayaqlarını stola uzadalar. Azərbaycan tərəfi dərhal Vilayəti səviyyəsində cavab verməlidir ki, Zəngəzur dəhlizindən vaz keçməyib. Yoxsa bu birgə təlimlər iranlıları, görünür, çox şimikləndirib. Təbii ki, Azərbaycan-İran münasibətləri tənzimlənməlidir, yoluna qoyulmalıdır, amma bütün bunlara tək bir məsələdə belə Azərbaycanca dikte həvəsində olmasına imkan verilməməlidir. Bütün cəbhələrdən geri atılan İran, Azer-

baycan cəbhəsində söz sahibi kimi özünü hiss etməməlidir. Azərbaycan İranı Ermənistanla hamilik etməkdən vaz keçirməlidir. Azərbaycan-İran münasibətləri bərabərhüquqlu müstəvidə qurulmaqla, inkişaf etməklə davam etməlidir”.

Siyasi analitik Asif Nərimanlı Zəngəzur dəhlizi layihəsinin hər zaman aktual olaraq qaldığını qeyd etdi: “Azərbaycan Zəngəzur dəhlizi layihəsindən imtina etməyib, bununla bağlı rəsmi, yaxud qeyri-rəsmi işarə belə yoxdur. Vilayətinin bu sözləri isə həm İranın Zəngəzur dəhlizi layihəsinə qarşı mövqeyini yenidən dilə gətirmək, həm

yanı Moskvə üçün əhəmiyyətini Rusiya tərəfinin İrandakı Rəşt-Astara dəmir yolunun çatışmayan hissəsini tikməyə, xərcləri özünün 1,3 milyard avro məbləğində kredit hesabına ödəməyə hazır olması əyani şəkildə nümayiş etdirir.

Bu səbəbdən İran Azərbaycanla münasibətləri istiləşdirmədən bacara bilməzdi. Əks halda, İran anti-Azərbaycan mövqeyinə görə Rusiya, Türkiyə və Azərbaycanla müttəfiq olan Pakistanla da qarşılıqlı riskinə düşmüşdü.

Belə bir şəraitdə Ermənistanın Qərblə əlaqələri gücləndirmək cəhdləri İranla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması üçün əlavə arqumentə çevrildi. “Eagle Partner 2024” erməni-amerikan hərbi təlimi İranın təhlükəsizliyinə açıq çağırış oldu. Bundan əlavə, Ermənistan Avropa İttifaqının (Aİ) monitorinq missiyasını öz ərazisinə cəlb edib və Fransa ilə fəal hərbi-texniki əməkdaşlıq qurub.

Bununla bağlı İran rəhbərliyi mövcud vəziyyətdən narazılığını açıq şəkildə bildirib. Belə ki, bu ilin yanvarında İranın mərhum prezidenti İbrahim Rəisi Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanla telefon

də Tehranın “uğur qazandığını” təbliğ etmək məqsədi daşıyır. İran və Azərbaycan arasında normallaşma prosesində rəsmi Bakı həmişə maraqlı tərəf olub. Tehranın bu prosesə müsbət yanaşmasının səbəblərindən biri də İran ətrafında baş verən hadisələrdir. İranda anlayırlar ki, böyük təzyiq dalğası və Yaxın Şərqdə itirilən mövqelər fonunda Cənubi Qafqazda münasibətləri qorumaq lazımdır. Bunun da yeganə yolu Azərbaycanla münasibətlərin normallaşmasıdır, əks təqdirdə, Tehran bizim regiondan da kənarda qalacaq. Bu o demək deyil ki, İran Zəngəzur dəhlizi layihəsi ilə bağlı fikrini dəyişib, yaxud Ermənistanla bağlı planlarından imtina edib. Sadəcə olaraq, təzyiq və təhdidlə heç bir nəticə əldə etməyə cəhdlərini anladılar. Fikrimcə, Zəngəzur dəhlizi layihəsi aktual olaraq qalır və istisna etmək olmaz ki, gələcəkdə İranda bu layihədən dividend qazanacaqlarını anlayacaqlar. Vilayətinin sözləri isə İranda həmişə mövcud olan siyasi narsizmdən qaynaqlanır, yeni özlərini daim “üstün” təqdim etmək istəyirlər, çünki Azərbaycana qarşı iddialı danışırdılar, Bakı ilə münasibətləri düzəltmək istədikləri vaxt, belə demək mümkünsə, “zeif” görünmək istəmirlər”.

□ **Cavanşir ABBASLI,**
“Yeni Müsavat”

Tehran Ermənistandan uzaqlaşır - nə baş verir?

İrəvanın Qərblə əlaqələri gücləndirmək cəhdləri İranla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması üçün əlavə arqumentə çevrilib

Ötən həftə Azərbaycan Müdafiə Nazirliyi İranda “Araz-2024” birgə taktiki təlimlərinin keçirildiyi barədə məlumat yayıb. Bu təlimlər İranın Ərdəbil əyalətinin Aslandüz qəsəbəsi yaxınlığında Azərbaycan Ordusunun quru qoşunlarının və İran İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun quru qoşunlarının xüsusi təyinatlılarının iştirakı ilə keçirilib.

Qeyd edək ki, bu, son bir ayda Azərbaycanla İran arasında müdafiə sektorunda keçirilən üçüncü tədbirdir. Bundan əvvəl Xəzər dənizində AZİREX-2024 birgə hərbi təlimləri və Azərbaycan Müdafiə Nazirliyi ilə İran Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargahı arasında Hərbi və Hərbi-Texniki Əməkdaşlıq üzrə Birgə Komissiyanın iclası keçirilib.

Müdafiə sektorunda hadisələrin bu cür tez-tez baş verməsi onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan və İran geosiyasi fikir ayrılıqlarını və narazılıqları arxada qoyub. Baxmayaraq ki, təxminən 2 il əvvəl, 2023-cü il yanvarın 27-də

Azərbaycanın Tehrandakı səfirliyinə silahlı hücumdan sonra Azərbaycan-İran münasibətləri diplomatik əlaqələrin qurulmasından bəri ən böyük böhran yaşadı. (Ayna.az)

Lakin həmin ilin yayında münasibətlərdə istiləşmənin ilk əlamətləri üzə çıxdı. İranın xarici işlər naziri Hüseyn Əmir-Abdollahyanın Bakıya səfəri zamanı tərəflər dialoqa hazır olduqlarını nümayiş etdi-

riblər. 2023-cü il sentyabrın 19-20-də Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tam bərpa edildikdən sonra İran öz yaşayışma- rına yenidən baxıb. Tehran Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin bərpasında Bakıya kömək etməyə hazır olduğunu vurğulayıb.

Bununla bağlı Prezidentin Xarici siyasət məsələləri üzrə köməkçisi Hikmət Hacıyev bildirib ki, Bakı Tehrandan müs-

bət siqnallar alır. Beləliklə, İran Cənubi Qafqazda 2020-ci ilin 44 günlük müharibəsinin nəticələri ilə başlayan yeni geosiyasi nizamın qurulmasının la- bütövlüyünü anlayaraq yanaş- malarına yenidən baxıb.

Bu prosesdə Azərbaycanın Türkiyə və Pakistanla artan əməkdaşlığı, eləcə də Rusiyanın Şimal-Cənub layihəsinə sürətlə həyata keçirmək niyyəti mühüm rol oynayıb. Bu la-

yanı Moskvə üçün əhəmiyyətini Rusiya tərəfinin İrandakı Rəşt-Astara dəmir yolunun çatışmayan hissəsini tikməyə, xərcləri özünün 1,3 milyard avro məbləğində kredit hesabına ödəməyə hazır olması əyani şəkildə nümayiş etdirir.

Bu səbəbdən İran Azərbaycanla münasibətləri istiləşdirmədən bacara bilməzdi. Əks halda, İran anti-Azərbaycan mövqeyinə görə Rusiya, Türkiyə və Azərbaycanla müttəfiq olan Pakistanla da qarşılıqlı riskinə düşmüşdü.

Belə bir şəraitdə Ermənistanın Qərblə əlaqələri gücləndirmək cəhdləri İranla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması üçün əlavə arqumentə çevrildi. “Eagle Partner 2024” erməni-amerikan hərbi təlimi İranın təhlükəsizliyinə açıq çağırış oldu. Bundan əlavə, Ermənistan Avropa İttifaqının (Aİ) monitorinq missiyasını öz ərazisinə cəlb edib və Fransa ilə fəal hərbi-texniki əməkdaşlıq qurub.

Bununla bağlı İran rəhbərliyi mövcud vəziyyətdən narazılığını açıq şəkildə bildirib. Belə ki, bu ilin yanvarında İranın mərhum prezidenti İbrahim Rəisi Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanla telefon

danışığında regionun regiondankənar güclərin rəqabət aparacağı sahəyə çevrilməli olduğunu vurğulayıb. Daha sonra, mart ayında İranın müdafiə naziri Məhəmməd Rza Aştiani erməni həmkarı Suren Papikyanı qəbul edərək, Cənubi Qafqazın geosiyasi rəqabət meydanına çevrilməsindən ciddi narahatlığını bildirib.

İranın Ermənistanın xarici siyasətindən narazılığı Qərbin köməyi ilə Ermənistanın müdafiə qabiliyyətinin güclənməsinin qarşısını almaqla Tehran və Bakının müttəfiq olmasına səbəb oldu. Bu, Azərbaycan və İran arasında müdafiə sahəsində hadisələrin artması ilə izah edilə bilər. Tamamilə təbii ki, Tehran Bakı ilə boş mübahisələr aparmaq əvəzinə, yeni regional nizamlarla bəlişmək və ondan faydalanmaq qərarına gəlib.

İran tərəfi gələcəkdə yeni tranzit marşrutlarına çıxış əldə etməyə və Tehranın Qərblə qarşılıqlı cəhdə ciddi ümidlər bəslədiyi Rusiya ilə ticarətin inkişafını yaxşılaşdırmağa çalışır. İranla Azərbaycan arasında normal münasibətlər olmasa, bu proses qeyri-real olacaq ki, bunu Tehran yaxşı bilir və müvafiq nəticələr çıxarır.

Rusiya ilə Ermənistan arasında son aylar müşahidə olunan yumşalmanın sensasion səbəbləri böllü olub: bu sirr Rusiya Xarici Kəşfiyyat Xidmətinin yaydığı açıqlamada üzə çıxır.

Həmin informasiyada bəyan edilib ki, ABŞ daha Paşinyan hakimiyyətinə "kifayət qədər etibar" etmir və Ermənistanı yeni qərbyönlü siyasəti qüvvələrin formalaşması üçün söylər göstərir. Rusiya kəşfiyyatı iddia edir ki, Aram Sarkisyanın "Respublika", Arman Babacanyanın "Respublika Namine", Tigran Xzmalıyanın "Ermənistan Avropa Partiyası" və Levon Şirinyanın "Xristian Demokrat Partiyası" qatı Qərb mövqeyindən çıxış edirlər, "demokratik" partiyalar kimi qəbul edirlər. Kəşfiyyatın fikrincə, bu qüvvələr Rusiyanın regiondakı maraqlarına indiki hökumətlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə daha çox "təhlükə" yaradır.

Məsələn, Tigran Xzmalıyanın partiyası artıq Ermənistanın Avropa İttifaqına üzvlüyü ilə bağlı referendumun keçirilməsi üçün imza toplanması təşəbbüsü ilə çıxış edib. Bəyanatda adıçəkilən digər partiyalar Ermənistanın bütün problemlərinin kökündə Rusiyanı günahlandırır və Paşinyan hakimiyyətini guya Rusiyanın maraqlarından çıxış etdiyinə görə tənqid edirlər. Bəyanatda adıçəkilən erməni partiyaları və liderləri hələ parlamentdə təmsil olunmasalar da, növbəti seçkilərdə hakim "Mülki Müqavilə" parti-

şinyan hökumətinə təzyiq göstərməyə imkan verəcək, baş naziri Rusiya ilə əlaqələrin tamamilə kəsilməsini sürətləndirməyə sövq edəcək. Moskvaya ən çox səbəb olan da məhz bu ssenaridir.

Elə son aylar Moskva İrəvana qarşı təhdid ritorikasıdan uzaqlaşmış və Ermənistan hakimiyyəti də öz növbəsində Kremlə münasibətlərdən danışıqdan daha təmkinli ifadələr işlətməyə başlayıb. Bu dəyişikliklər fonunda Rusiya xarici kəşfiyyatının Ermənistanı açıq-aşkar qərbyönlü qüvvələrin nümayəndələrinin öz "qara siyahı"na daxil edib bəyanatı belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, Moskva artıq ona sadıq siyasi qüvvələrin seçki və ya seçki yolu ilə hakimiyyətə qayıtmasını gözləmir. Əvəzində Rusiya hələ də Moskva ilə əlaqələri tamamilə pozmağa risk etməyən Nikol Paşinyanın "yarıqərb" hökumətinə dözməyə hazırdır. Eyni zamanda Ermənistan Rusiyadan açıq şəkildə qopmağa çalışan qərbyönlü qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi Kremlə "qırmızı xətt" kimi qəbul edilir...

Strateji Planlaşdırma və Araşdırmalar İnstitutunun rəhbəri, siyasi şərhçi Azad Məsiyevin "Yeni Müsavat"a bildirdiyinə görə, sorosçu-

Qərb onları hakimiyyətə gətirmək istəyir - sensasion adlar

Rusiya Xarici Kəşfiyyat Xidməti ABŞ-ın daha Paşinyana "kifayət qədər etibar" etmədiyini açıqladı və yerinə gələcək qüvvələri de-şifrə etdi; analitiklərə görə, Nikol sorosçuların tələblərinə əməl etməsə, onu devirəcəklər

görünür: bir yandan Rusiya ilə konfrontasiyaya getmək istəmir, bir tərəfdən isə sorosçuların çağırışlarına boyun əyməlidir.

A.Məsiyevin sözlərinə görə, təxminən iki ay əvvəl Rusiyanın baş nazirinin müavini Ermənistan səfərində dedi ki, ticarət dövrüyəsi 10 milyard keçəcək: "Bu mesaj təsadüfi verilmədi. Həm erməni cəmiyyətinə, həm Qərbə siqnal idi ki, Ermənistanın Rusiyadan iqtisadi asılılığı hansı səviyyədədir. Sadəcə, sorosçular Ermənistanın bütün strukturlarında çox möhkəmləniblər və əgər Paşinyan onların dediklərini etməsə, onu devirəcəklər. Ümumiyyətlə, Qərb Ermənistanı

va belə təhlil edir. Onun fikrincə, bəli, Paşinyanın reytingi artmayıb, amma rəqiblərinin də xalq içində nüfuzu yüksəl-

Aram Sarkisyan

yasının əsas rəqibinə çevrilə bilər. Bu, xüsusilə rusiayönlü müxalifətin marginallaşması və Paşinyan hökumətindən artan narazılıq fonunda mümkündür.

Ermənistanı keçiriləcək parlament seçkilərində rusiayönlü müxalifət qüvvələrinin şanslarının minimal olduğu Moskvaya aydındır. Göründüyü kimi, bu qüvvələr nəinki növbədənkenar seçkilər və ya küçə etirazları ilə Paşinyanı hakimiyyətdən uzaqlaşdırma bilməyiblər, həm də siyasəti təsirlərini itirməkdə davam edirlər. İndiki vəziyyətdə, Rusiya xarici kəşfiyyatının bəyanatında qeyd olunduğu kimi, Ermənistanın tam demokratiyə keçməsinə can atan qərbyönlü qüvvələrin növbəti seçkilərdə aparıcı parlament müxalifəti olmaq üçün hər cür şansı var. Və hətta səs çoxluğu qazana bilməsələr də, parlamentdəki rolları onlara Pa-

lar Ermənistanı kifayət qədər oturuşublar. "Onlar dövlət strukturlarında, vətəndaş cəmiyyətində, hətta müxalifətdə yer alırlar. Sadəcə, Paşinyan Rusiya və Azərbaycanla loyallıq münasibət sərğiləməyə başlasa, o zaman sorosçular onu devirə bilər. Odur ki, Paşinyan ya sorosçuların tələblərinə uyğun davranmalıdır, ya da hakimiyyətdən getməlidir", - hazırkı mənzərəni təsvir edən A.Məsiyev belə qiymətləndirir. Bununla belə, Rusiyanın Ermənistanı da siyasi-iqtisadi, hərbi təsirlərinin böyük olduğunu bildiren ekspertin fikrincə, Paşinyan ciddi seçim qarşısındadır: "Baxın, Ermənistan KTMT-də fəaliyyətini "dondurub", hərçənd nizamnamədə belə bir bənd yoxdur, amma tədbirlərdə iştirak etmir, lakin təşkilatdan de-yure çıxma da bilmir. Belə bir müəkkəb şəraitdə Paşinyan dilemma qarşısında

Arman Babacanyan

tan və Gürcüstan üzərindən Cənubi Qafqaza girməyə çalışır. Bununla Rusiyanın cənub cinahını bağlamağa cəhd edilir. O baxımdan, Paşinyan gözləmə mövqeyindədir ki, Gürcüstan hadisələri necə yekunlaşacaq. Bu nəticələrə uyğun olaraq Nikol Rusiya ilə münasibətdə ritorikasını müəyyənləşdirəcək".

"Zənnimcə, o partiyalar "cib müxalifəti"dir. Paşinyan son illərdə özünə qarşı imitasiya edən müxalifət formalaşdırıb. Bu da qismən effekt verir. Ən azından, Sərkisyan və Köçəryan müxalifətini arxaik göstərməyi bacarıb və qərbpərəst partiyalar meydana çıxarıb. Avropa İttifaqına üzvlük üçün imza toplamaq təşəbbüsü irəli sürən partiya da məhz Paşinyanın təlimatı yerinə yetirir. Guya Nikol Kremlə yaxınlaşıb və bundan narazılıq artır", - deyir siyasi şərhçi Ramiyə Məmmədova

mayib. Ekspertə görə, Qərb Ermənistanı daşları yerindən oynatmaqda maraqlı görünür, Paşinyan vasitəsilə yeni siyasi sistem formalaşdırır: "Hətta dəyişiklik planı olsa, komanda içindən çıxma bilər. Misal üçün, son illər Təhlükəsizlik Şurasının katibi Armen Qriqoriyan Vaşinqtonun "B" variantı görünməkdədir. Adıçəkilən partiyaların rəhbərləri isə Paşinyanın tamaşasıdır. Rusiya kəşfiyyatının sızdırdığı informasiya Ermənistan hakimiyyəti barədə çaşqın rəy yaratmağa hesablanıb. Amma razılaşırıq ki, Paşinyan avtoritar sistem qurmaq istiqamətində addımlarını sürətləndirib. Onun referendumla gedərək prezident üsul-idarəçiliyinə qayıtması mümkündür. Paşinyan anlayır ki, bu yolla təhlükələri ram edə bilər".

✎ **Emil SALAMOĞLU, "Yeni Müsavat"**

Favzan Musa Xan

Azərbaycandan Avropaya tranzit terror miqrasiyası?!

Azərbaycanda terror aktı planlaşdırıldığına görə Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hökmünə əsasən Cinayət Məcəlləsinin 28, 214.2.1 və 28, 214.2.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinib 10 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmiş Əfqanıstan vətəndaşı Favzan Musa Xan və vəkili yuxarı instansiya məhkəməsinə apelyasiya şikayəti verib.

Musavat.com xəbirlədir ki, 1990-cı il təvəllüdü Favzan Musa Xan (Fawzan Mosa Khan) digər şəxslərlə əlbir olaraq Azərbaycan ərazisində terror aktı törətməyi planlaşdırıb, bu məqsədlə üçüncü ölkədən Azərbaycan Respublikasına gəlib, digər bir dövlətin ölkəmizdəki səfirliyinin binası ətrafında müşahidə aparıb, terror aktında iştirak edə biləcək şəxslərin müəyyən edilərək bu fəaliyyətə cəlb olunması, odlu silah və partlayıcı maddələrin əldə edilməsi, bu məqsədlərlə maliyyə dəstəyinin qəbul edilməsi üçün digər şəxslərlə əlaqəyə girərək sövdələşib. Məlum olduğu kimi, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti (DTX) Favzan Musa Xanın terror aktı planlaşdırılması ilə bağlı danışıqlarının əks olunduğu video yaymışdı və daha əvvəl yayılmış məlumatlarda ekspertlər videoda əks olunan ərazidə bir neçə səfirliyin yerləşdiyini qeyd edirdi. Qeyd olunan cinayət işi üzrə terror təşkilatı üzvlərinin təşkilata bağlı xeyli sayda əcnəbi miqrantın Azərbaycandan tranzit olaraq istifadə edib Avropa ölkələrinə qanunsuz gizli yolla keçməsinə təşkil etməyə cəhd etmələri müəyyən edilmişdi. Bu faktla bağlı DTX-da istintaq-əməliyyat tədbirləri aparılan ayrıca cinayət işi aynılıb və həmin iş üzrə barələrində cinayət təqibi başlanılanlar var.

Toya aparılmayan qadın

Zamin Hacı
 zaminhaci@gmail.com

“Ailənin verdiyi məlumata əsasən, Leyla noyabrın 24-də kəndi tərəf edib. Həyat yoldaşı və ailə üzvləri qohum toylunda olduğu üçün evdə heç kəsin olmaması Leylanın çıxmasına imkan yaradıb”.

Sizcə, girişdə dərc etdiyim bu cümlələr nədən bəhs edir? Söhbət nədən gedir? Özü də 21-ci əsrdə? Çətin olsa da hamımız anlayırıq: yenə hansısa qadın evdən “icazəsiz” çıxıb getmişdir.

Niyə “icazə” sözünü dırnaqda yazdım? Bunu da izah etməyə artıq heç bir həvəsim yoxdur. Ancaq o nə ailədir ki, orada qadınlar harasa “çıxmaq üçün” (yaxşı oxuyun, bu ifadə tərzində də mənə məxsus deyil) qalan üzvlərin toya getməsinə gözləyirlər? Niyə bu bədbəxti də toya aparmayıblar? Layiq bilinməyib, ya artıq xeyrə-şərə aparılması mümkün deyil hala gətirilibmiş?

Eyni hadisəni yetkinlik yaşına çatmış, ailəli erkəklərimiz haqda da yazsa, oxuya, şərh edə bilərikmi? Məsələn, belə cümlələr: “Məcnun ailənin toyda olmasından istifadə edib çıxıb. Axtarırlar uğurla nəticələnib, Məcnunu qahım evində aşkar edib götürmüşük”.

Varmı belə xəbər? Yoxdur. O zaman niyə abırsızcasına “bizdə qadınların və kişilərin hüquqları bərabərdir” cümləsini beynimizə yeridirlər? Bu cür bərabərliyin izi-tozu da yoxdur.

Hələ yaxşıdır bu dəqiqə “Ya Zəhra, sənə qurban olaq” deyib hansısa dini mərasimin, hansısa 1500 il qabaqkı əhvalatın, rəvayətin ildönümünü qeyd eləyən qardaşlarımız hökumət yiyəsi deyildir. O zaman “Leylaların”, o cümlədən zəhrələrin vəziyyəti lap ağırlaşmış olardı.

Necə deyirlər, birini gör fikir eylə, birini gör şükür eylə. Bu məsələ məhz bizim coğrafiyada yaranmalı idi. İnənə Norveçdə, İsveçdə-zadda belə ata sözləri ola. Hərçənd çox əmin də deyiləm - insan çiy süd əmmişdir.

Müsəlman ölkələrinin hamısında qadın zülm və işgəncə altındadır, lakin hamısında da bu şüarı həmin qadınların gözüne soxurlar: “Cənnət anaların ayağı altındadır”. Əslində bu məsələnin özündə də riyakarlıq və hiylə gizlədilib, yəni qadın ana deyilsə, onun ayağı altında cənnət yoxdur. Uşaq doğmayan qadına qoyulan “hörmətin” göstəricisidir. Bəlkə səmimiyyət ediblər, biz qanmamışıq.

Taniş, yaşlı qadın ölmüşdü. Qohum-əqrəbə yas yerinə gedirdik və yolboyu etdiyimiz söhbətlər mənə çox düşündürdü. Çünki ortaya rəhmətliklə bağlı bir işıqlı xatirə də çıxmırdı. “Filan vaxtı əri döydürdü, mən səse getdim, gördüm arvad çıxıb qaçdı, ər dalyca balta atdı”, “Qonşuya icazəsiz çıxma bilmirdi”, “Həmişə ac-yalavac olardı”, “Hamı vaxtı əri bərk vurmuşdu, uşaq xəstə doğuldu” və sairə və ilaxır.

Biz başsağlığı verəndə əri ağlamsınırdı. Bəlkə artıq döyməyə adamı haradan tapacağını düşünürdü... Qadın isə bəlkə ömründə ilk dəfə xoşbəxt olmuşdu, canı dincəlmişdi.

Ruslarda bir məsələ var, tərcüməsi “döyürsə sevir” şəklindədir və istəsən qadına qarşı zorakılıqları 200 illik rus istilasından, müstəmləkəçiliyi ilə də yozmaq olar. Yeni bizim müstəmləkə sarıdan da bəxtimiz gətirməyib, ən əzəzilənə, zıramasına tuş olmuşuq. 19-cu əsr rus ədəbiyyatındakı dəli-lər, idiotlar, qara sevdalılar, əcinnə xülyalılar, qulyabanılar və ifritələr, canilər və sairə havadan ortaya çıxmayıb ki? Oranın iqlimində nəse var, camaatı dəli edir.

Ancaq Türkiyədəki silsilə qadın qətlərini, qadına, keçmiş arvada, eks-sevgiliyə manyak münasibətini nə ilə izah edəsən? O manyaklıq artıq bizə tərəf aşırıb-daşır. Adamlar arvadı boşayırlar, lakin əl çəkirlər, izləyib öldürür. Sifətə yandırıcı turşu atan, qızları bıçaqlayan, güllələyən... O qədər belə xəbərlər çıxır ki. Hətta hərdən fikirləşirsən ki, Türkiyədə pişiklərə münasibət zənənlərə münasibətdən daha müsbətdir.

Girişdəki əhvalat hələlik xoşbəxt sonluqla bitib. “Ailə” adlanan o dəstə, topla, banda - nə istəsəniz ad qoyun - aradan çıxmış qadını haradansa başqa yerdə tapıb geri qaytarırdı. Bəs sonra necə olacaq? Bunu düşünən varmı? Yox. Elə o “tapıb qaytaran orqanların” da çox vecinədir...

Növbəti dəfə toya gedəndə qadını nə edəcəklər? Sual budur.

Ermənistandan son deportasiya zamanı 216 azərbaycanlı qətlə yetirilib, 6522 nəfər zərərçəkmiş kimi tanınıb.

Modern.az xəbər verir ki, bunu Baş Prokurorluğun İstintaq idarəsinin rəis müavini Qasım Məmmədov parlamentdə keçirilən “Qərbi Azərbaycanla təhlükəsiz və ləyaqətli qayıdış” mövzusunda dinləmədə deyib.

Onun sözlərinə görə, qərbi azərbaycanlılara qarşı törədilmiş cinayətlər şərti olaraq istintaq dövründə dörd mərhələyə bölünüb:

“Bu, 1905-1907, 1918-1920, 1947-1953, 1987-1991-ci illərdə törədilmiş cinayətlərdir. Həmin dövrlərdə böyük sayda azərbaycanlı qətlə yetirilib və məcburi köçkünlüyə məruz qalıb”.

Q.Məmmədov bildirib ki, təkcə 1987-1991-ci illərdə törədilmiş cinayətlər nəticəsində 250 mindən artıq qərbi azərbaycanlı öz tarixi torpaqlarından köçürülməyə məruz qalıb:

“Eyni zamanda istintaq materialları ilə 216 nəfər şəxsin bu proseslər əsnasında qətlə yetirilməsi müəyyən olunub. İstintaqın hazırkı mərhələsində 6522 nəfər şəxsin dindirilməsi təmin olunub. Onların zərərçəkmiş şəxs qismində tanınması təmin edilib”.

O, bəzi hallarda vəfat etmiş şəxslərin hüquqi varislərinin zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi qismində tanındığını qeyd edib: “Həmçinin 216 nəfər qətlə yetirilmiş şəxsin qətlə yetirilmələrini təsdiq edən ifadələri özündə əks etdirən şəxslərin dindirilməsi təmin olunub”.

Baş Prokurorluq rəsmisi vurğulayıb ki, qərbi azərbaycanlılara qarşı cinayətlərin istintaqının bir əhəmiyyəti də müxtəlif sübutlar və tədqiqat nümunələrinin ayrı-ayrı qurumlardan, tarixçilərdən və ya araşdırmaçılarından toplanmasıdır.

Q.Məmmədov söyləyib ki, təkcə 1987-1991-ci illərdə törədilmiş əməllər üzrə deyil, o cümlədən əsrin əvvəllərində törədilmiş əməllər üzrə xarici ölkələrin mətbuat qurumlarında dərc olunmuş ermənilərin qərbi azərbaycanlılara qarşı törətdikləri cinayətləri özündə əks etdirən mötəbər sübutlar iş materiallarına əlavə olunub:

“Bu istiqamətdə istintaq tədbirləri davam etdirilir və gələcəkdə də ictimaiyyət məlumatlandırılacaq”.

Toplantıda Qərbi Azərbaycanla Qayıdış üzrə Təşəbbüs Qrupunun xüsusi nümayəndələrinin təyin edilməsi təklif edilib. Bu təkliflə parlamentdə keçirilən “Qərbi Azərbaycanla təhlükəsiz və

Qərbi Azərbaycan üzrə xüsusi nümayəndə təklifi

BMT rəsmisi Ermənistandan bütün azərbaycanlıların qovulduğunu ifşa etdi

ləyaqətli qayıdış” mövzusunda dinləmə zamanı deputat Azay Quliyev çıxış edib.

O bildirib ki, Qərbi Azərbaycanla qayıdış xarici qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq qurumlar vasitəsilə bütün dünyada aktuallaşdırılmalıdır.

“Fikrimcə, Təşəbbüs Qrupunun məruzəçisi təyin olunmalı və Qərbi Azərbaycanda törədilən vandalizm cinayətləri sistemləşdirilməlidir. Məruzəçi bu fakt və materialları xarici ölkələrə, parlamentlərə və QHT-lərə təqdim etməlidir. Eyni zamanda Qərbi Azərbaycanla qayıdışla bağlı xüsusi nümayəndə seçilə bilər. Bu məsələni, beynəlxalq paktlar, konvensiyalar və digər sənədlərə istinad edərək daim gündəmdə saxlamaq, sırf bunun təbliğatı ilə məşğul olmaq mümkündür”, - A.Quliyev qeyd edib.

Yada salaq ki, Dağlıq Qarabağın Azərbaycanlı İcması da təmsilçi statusunda idi. İcma 1992-ci il martın 24-də ATƏM-in Nazirlər Şurasının Helsinkidə keçirilən birinci əlavə görüşündə imzalanmış sənədin 9-cu bəndinə əsasən yaradılıb. ATƏM/ATƏT-in Minsk Qrupu təsis edilərkən azərbaycanlı və erməni icmasına aparılan danışıqlarda maraqlı tərəf kimi mandat vermişdi. Bu mənada azərbaycanlı icması 1992-ci ildən başlayaraq müxtəlif vaxtlarda aparılan danışıqlarda iştirak etmişdir. Bununla yanaşı, 2006-cı ildə Dağlıq Qarabağın azərbaycanlı icması ictimai birlik formasında qeydiyyatdan alınmışdır. İcmanın yenidən formalaşması istiqamətində atılan növbəti addım isə 2009-cu il iyunun 5-də I Qurultayının

keçirilməsi oldu. Qurultaya 65 min nəfərdən çox icma üzvünü təmsil edən 350 nəfər nümayəndə seçilmiş, eləcə də qurultayın işində Azərbaycanla fəaliyyət göstərən xarici ölkə səfirliklərinin, beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatlarının 200 nəfərdən çox nümayəndəsi qonaq kimi iştirak etmişdir. Qurultayda “Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması” İctimai Birliyinin Nizamnaməsinə əlavə və dəyişikliklər edilmiş və icmanın 22 nəfərdən ibarət idarə heyəti, idarə heyətinin sədri, əlaqələndirmə şurasının sədri və nəzarət-təftiş komissiyası seçilmişdir. “Dağlıq Qarabağ Bölgəsinin Azərbaycanlı İcması” İctimai Birliyi 20 aprel 2021-ci ildə ləğv edilib.

Politoloq Yusif Bağırzadə “Yeni Müsavat”-a bildirdi ki, Qərbi Azərbaycana Qayıdış üzrə Təşəbbüs Qrupunun xüsusi nümayəndələrinin təyin edilməsi işin faydasına olar. Qərbi Azərbaycanla bağlı həqiqətlərin, törədilən vandalizm cinayətlərinin, insanlarımızın zorla öz dedə-babaları yurdlarından qovulmasının, eləcə də mülkiyyət hüquqları ilə bağlı məsələləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq olduqca vacibdir: “Sevindirici haldır ki, Qərbi Azərbaycan İcması bu istiqamətdə olduqca məhsuldar şəkildə fəaliyyət göstərir. Bu məsələdə hər kəsin əlindən gələni etməsi olduqca vacibdir. İstər QHT-lər, istər beynəlxalq təşkilatlarda təmsil olunan siyasi partiyalar, istər parlament komissiyaları olsun, Qərbi Azərbaycan məsələsini hər zaman diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Əgər qeyd olunan məsələlərin beynəlxalq qurumla-

rın müzakirəsinə çıxarılması və ümumiyyətlə, beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması üçün məruzəçi və ya xüsusi nümayəndənin təyin edilməsinə ehtiyac varsa, bu da öz həllini tapmalıdır. Düşünürəm ki, bu, ümumi işin ancaq xeyrinə ola bilər. Çünki yenə təkrar edirəm, bu məsələ ilə bağlı məşğul olan qurumların, insanların, səlahiyyətli şəxslərin sayı nə qədər çox olsa, bir o qədər yaxşı olar. Təbii ki, bütün bunlar koordinasiya şəkildə, vahid proqram əsasında həyata keçirilməlidir. Çünki bu məsələdə sistem-sizliyə yol vermək olmaz”.

Bugünlərdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İrqi ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitəsinin 114-cü sessiyası çərçivəsində Ermənistanın dövrü məruzəsinə baxış keçirilir.

Dekabrın 2-də baxışın ilk günündə komitə üzvü Çunq Çinsunq Ermənistanın məruzəsində Azərbaycanla bağlı çox sayda iddiaların yer aldığına təəccüblənərək, Ermənistanda bir nəfər azərbaycanlının belə yaşamadığını sənəddə Azərbaycanla bu qədər yer ayrılmasına aydınlıq gətirilməsini sorğu edib.

Ermənistan nümayəndə heyətinin rəhbəri, bu ölkənin xarici işlər nazirinin müavini Vahan Kostanyan suala cavab verməkdə çətinlik çəkərək, azərbaycanlıların Ermənistanda yaşamadığını təsdiq edib, sənəddə Azərbaycanla bağlı yazılanları məruzənin mahiyyətinə uyğun olmayan təhlükəsizlik və siyasi vəziyyətlə əlaqələndirməyə çalışıb.

□ **Etibar SEYİDAĞA,**
 “Yeni Müsavat”

Dekabr ayında Bakı və İrəvan arasında nizamlanma prosesindəki aktivliyin bərpa ediləcəyi gözlənilir. İndiyədək hər iki tərəfdən sülh sazişi mətninin böyük hissəsinin razılaşdırıldığı barədə rəsmi açıqlamalar verilib. Odur ki, dekabr danışıqlarının əsas mövzuları hələ də ortaq məxrəcin tapılmadığı məsələlər və onların mümkün sazişdə necə öz əksini tapması olacaq.

Cənubi Qafqaz Tədqiqatlar Mərkəzinə görə, ATƏT-in Minsk Qrupunun ləğvi məsələsi də dekabr danışıqlarının mövzusu olacaq.

Ermənistan parlamentinin "Hayastan" müxalifət blokunun 4 deputatı isə İrəvan və Bakı arasında sülh müqaviləsi layihəsi ilə tanış olmağa qadağa qoyulduğuna görə hökumətə və Ermənistan Xarici İşlər Nazirliyinə qarşı məhkəmə iddiası qaldırıb.

Parlamentarilər xarici işlər naziri Ararat Mirzoyanın 14 mart 2024-cü il tarixli əmrinə etiraz etmək istəyirlər, həmin əmrə sülh müqaviləsi layihəsinin mətni ilə tanış olmaq müxalifətə qadağan edilib.

Robert Makeyanın sədrliyi ilə keçiriləcək məhkəmə iddianı qəbul edib və ilk iclas 2025-ci il yanvarın 14-nə təyin olunub.

Oktyabrda baş nazir Nikol Paşinyan bəyan etmişdi ki, əslində spekulasiyaya yol verməmək üçün sazişin mətnini müxalifətə göstərməyi qadağan edən odur. Onun sözlərinə görə, müxalifət mətni oxuyacaq, sonra parlamentin iclas otağına gələrək nağıl danışmağa başlayacaq.

Azərbaycanda da hansısa maddələr üzərində müzakirələr getsə də, sülh sazişinin mətni haqda dəqiq bilgi yoxdur. Əlbəttə ki, hələ sülh sazişi üzərində dəqiqləşmələr və razılaşdırılmayan maddələr var. Zamanı gələndə mətni bütün ölkə biləcək. Amma ermənilər niyə "yarıçıy" sülh müqaviləsi ilə tanış olmaq istəyirlər, onlara verilməməsinin səbəbi yalnız Mirzoyanın göstərdiyi səbəbdirmi?

Deputat Vüqar İsgəndərov hesab edir ki, Ermənistanla sülh müqaviləsinin müddələrinin hələlik ictimaiyyətə açıqlanmaması da hazırkı məqamda doğru addımdır: "Çünki bir neçə dəfə görmüşük ki, Ermənistanla Qarabağla bağlı barışıq mövqeyi ortaya qoyulduqda mütləq şəkildə xoşagəlməz hadisələr baş verib. Bildiyiniz kimi, Ermənistanın xarici işlər naziri Ararat Mirzoyanın 14 mart 2024-cü il tarixli əmrində sülh müqaviləsi layihəsinin mətni ilə tanış olmaq müxalifətə qadağan edilib. Bu isə onu deməyə əsas verir ki, Paşinyan hakimiyyəti sülh müqaviləsini müzakirə edilmədən razılaşdırılmış

"Yarıçıy sülh müqaviləsi"nin mətnində nələr var - İrəvanda qalmaqal

Müxalifət bloku sülh müqaviləsi layihəsi ilə tanış olmağa qadağa qoyulduğuna görə hökuməti və XİN-i məhkəməyə verdi; Azərbaycanda da sülh sazişinin mətni haqda dəqiq bilgi yoxdur

müddəalar əsasında bağlamaqda maraqlıdır. Gözləyirik ki, dekabr ayında Bakı və İrəvan arasında nizamlanma prosesindəki aktivlik bərpa ediləcək. Çünki bütün revanşist qüvvələrin təzyiqlərinə baxmayaraq, Ermənistan rəhbərliyi sülh müqaviləsini bağlamaqda maraqlı görünür. Belə olarsa, ümid etmək olar ki, tezliklə Cənubi Qafqazda sülh tam bərqərar olacaq".

AMİP Ali Məclisinin sədri, politoloq Rəşad Bayramov Paşinyanın vaxtında erməni xalqını sülhə hazırlamaqdan başqa çıxış yolunun olmadığını toxundu: "Məlumdur ki, Azərbaycanın təklif etdiyi sülh sazişi özündə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə əsaslanan 5 baza prinsipi ehtiva edir. Amma bu prinsiplərlə bağlı razılığın əldə edilməsi üçün bir sıra məsələlərin həll olunması lazımdır. Bunlardan birincisi Ermənistanın müstəqillik bəyannaməsində, konstitusiyasında və eləcə də bir sıra hüquqi sənədlərində ölkəmiyə qarşı olan ərazi iddiaları ilə bağlıdır. Başqa sözlə desək, Ermənistan tərəfi mütləq şəkildə bu ərazi iddiaları ilə bağlı bəndləri öz konstitusiyasından çıxarmalıdır. Əks halda, imzalanacaq sülh sazişi öz əhəmiyyətini itirir. Çünki biz Azərbaycan olaraq sülh sazişini Paşinyanla deyil, Ermənistanla bağlayırıq, yəni sülh sazişi iki ölkə arasında bağlanmış sazişdir. Ərazi iddialarının qalması isə gələcəkdə hər hansı Ermənistan hakimiyyətinə öz ana qanunları, yəni konstitusiyaya istinad edərək sülh sazişini bir kənara atmaq imkanı verə bilər. Xüsusilə də Ermənistanın sürətli şəkildə silahlanması ilə baş qaldıran revanşist hisslər fonunda belə bir ehtimal hər zaman var. Odur ki, gələcəkdə bu kimi hallara yol verilməməsi üçün mütləq şəkildə konstitusiya dəyişiklikləri olmalıdır. Diger vacib məsələ bundan sonrakı mərhələdə delimitasiya və demarkasiya prosesinin hansı əsaslarla aparıl-

ması ilə bağlıdır. Məlumdur ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası ilə bağlı yaradılmış komissiyanın əsasnaməsində növbəti mərhələdə delimitasiyanın aparılmasının sülh sazişində göstəriləcək əsaslarla, yəni xəritələr əsasında aparılacağına dair maddə var. Ermənistan tərəfi hər nə qədər bütün prosesin Almatı Bəyannaməsi əsasında aparılmasını istəsə də, bu, real deyil. Çünki adıçəkilən bəyannamə keçmiş sovet respublikalarının dəqiq sərhədlərini özündə ehtiva etmir və hətta həmin bəyannamədə ölkələrin miqyas baxımından ərazisi belə rəqəmlərlə ifadə olunmayıb. Belə olan halda Almatı Bəyannaməsinə istinad düzgün yanaşma sayıla bilməz. Razılaşdırılmamış məsələlərdən biri də ATƏT-in Minsk Qrupunun ləğvi ilə bağlıdır. Daha bir məsələ nəqliyyat dəhlizlərinin blokadan çıxarılması ilə bağlı idi. Lakin hər iki tərəfin razılığı ilə bu məsələ sülh sazişi mətnindən çıxarıldı və həmin məsələnin ayrıca müzakirə olunması razılaşdırıldı. Ermənistan müxalifətinin sülh sazişi mətni ilə tanış olmaq üçün çabalarına gəldikdə isə bu, daha çox Paşinyan hakimiyyətinə qarşı istisna etmək üçün dəlillər tap-

maq arzusundan irəli gəlir. Ermənistan müxalifəti də kifayət qədər yaxşı başa düşür ki, imzalanacaq sülh sazişi nəyin bahasına olursa-olsun mütləq şəkildə Azərbaycanın maraqları nəzərə alınmaqla imzalanacaq. Birincisi ona görə ki, ədalət bizim tərəfimizdədir, ikincisi isə biz müharibədə qalib tərəfik.

Təbii ki, sülh sazişi mətnini müxalifətlə bölüşüb-bölüşməmək səbəbi nə olursa-olsun Ermənistanın daxili işidir. Nəticədə onsuz da saziş imzalandıqda hər kəs həmin sazişdə nələrin olduğunu görəcək. Amma yaxşı olardı ki, Paşinyan hakimiyyəti indidən Ermənistan ictimaiyyətini hazırlamaq üçün ən azından razılaşdırılmış məsələlərlə bağlı məlumatları bölüşsün. Xalqı sülhə hazırlamaq və sülh sazişinin Ermənistan üçün yeganə xilas yolu olduğunu başa salmaq lazımdır".

AĞ Partiya başqanının müşaviri, siyasi şərhçi Azər Hüseynov hesab edir ki, Azərbaycan tərəfi sona qədər Minsk Qrupunun ləğvi məsələsində ısrarını davam etdirməlidir: "Qondarma Minsk Qrupunun fəaliyyəti məsələsində Azərbaycan öz prinsiplial mövqeyində qalmaqda davam etməlidir. İndi də gələk o məsələyə ki, bu ermənilər mətnlə nə üçün tanış olmaq

Ermənilər sərhədimizdə yeraltı tunel qurur

Ermənistan hərbiçiləri Basarkeçər rayonunun Yuxarı Şorca kəndində genişmiqyaslı yeraltı tunel sistemləri inşa etmək qərarına gəliblər. Bu addım əsasən bölgədəki hərbi birləşmələrin açıq hədəfə çevrilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Tunel sistemi hərbiçilərin gizli şəkildə hərəkət etməsinə təmin edəcək və müasir münafişələrdə artan müşahidə və atəş riskini minimuma endirəcək.

Layihə çərçivəsində bir-biri ilə əlaqələndirilmiş tunellərin yaradılması nəzərdə tutulur. Qazıntı işlərində xüsusi texnika və texnologiyalardan istifadə edilməsinə başlanıldığı bildirilir.

Azərbaycanın mövqelərinə yaxın ərazilərdə baş verən bu cür hərbi fəaliyyətlər bölgədə gərginliyin yenidən yüksəlməsinə səbəb ola bilər.

Ekspertlər qeyd edirlər ki, Ermənistanın bu təşəbbüsü bölgədəki hərbi balansı dəyişdirmək niyyətini əks etdirir.

istəyirlər. Bunun bir səbəbi cəmiyyəti proseslərə qoşmaq, səs küy salmaq və sülh prosesini uzatmaq istəyirlər. Bunun arxasında isə silahlanmaq, revanşizmi yaymaq istəyirlər. Daha sonra detalları bildikdən sonra öz "ağalılar" ilə məsləhətləşmək istəyirlər. Sülhün əldə edilməsinə mane törətmək istəyənlərə o yarımcıq mətni bilmək lazımdır ki, bəlkə mətnin içərisinə yeni təkliflər daxil etsinlər. Paşinyan isə görür ki, dünyada intensiv proseslər gedir. Yeni-yeni müharibə ocaqları yaranır. Böyük dövlətlərin birinci dərəcəli maraqları tez-tez dəyişə bilər. Paşinyan elə düşünür ki, zaman onun xeyrinə işlə-

məyə də bilər. Amma təbii ki, Paşinyan da tam güvəniləcək bir danışq müqabili deyil. Bir də erməni cəmiyyətinin proseslərin idarə edilə bilməz hala gəlmə qorxusu vardır. Hazırda Gürcüstanda proseslər gedir. Mətnin ortaya çıxmasından sonra buna oxşar proseslər Ermənistanla da gedə bilər. Paşinyan hakimiyyətini qorumaq istəyir. Həm də bilir ki, proses uzandıqca dəngələr dəyişə bilər. Bir tərəfdən özü də zaman-zaman prosesi uzadır. Ancaq onun qorxdığı bir şey vardır. Ermənistanla idarə edilən kaosun yaranma təhlükəsi".

□ **Cavansir ABBASLI,**
"Yeni Müsavat"

Gürcüstanda gərginlik və küçə aksiyaları dayanmır. Hazırda ölkə ictimaiyyəti iki yere bölünüb. Onların bir qismi qərbyönümlü siyasəti dəstəkləyir, digər qismi isə ölkədə Qərbdən asılı olmayan hakimiyyətin formalaşmasının tərəfdarıdır.

Gürcüstanın Daxili İşlər Nazirliyi mitinq iştirakçılarını qanunsuz hərəkətlərə son qoymağa və qanundan kənara çıxmamağa çağırıb.

Etiraz aksiyaları təkcə Tiflisdə deyil, Gürcüstanın Batumi, Kobuleti, Ozurgeti və digər şəhərlərində də keçirilib.

Bu arada Gürcüstan prezidenti Salome Zurabişvili məktəbləri də etirazlara qoşulmağa çağırıb: "Universitetlərdən sonra bütün Gürcüstanda baş verən etirazlarla həmrəy olduqlarını bildirmək növbəsi məktəblərə çatıb".

Gürcüstanın baş naziri İrakli Kobaxidze isə prezidentin məktəbliləri ölkədəki etiraz aksiyalarına qoşulmağa çağırmasını "heç bir əsası olmayan əxlaqsız hərəkət" adlandırır. O, Gürcüstanda davam edən etirazlar fonunda müxalifətlə danışıqların mümkünlüyünü də qəti istisna edir.

Gürcüstanın Çexiyadakı səfiri Teya Maisuradze Aİ ilə danışıqların dondurulmasına görə istefa verib. Bu haqda o öz X hesabında məlumat verib. Qeyd edək ki, Maisuradze ölkənin istefa verən altıncı diplomatı olub.

2014-cü ilin Ukrayna ssenarisinin bu dəfə Gürcüstanda quruluş verilən təkrarına oxşayır. Buraya küçə toqquşmaları, polisə qarşı zorakılıq və sair qəbul edilməz fəaliyyətlər daxildir. Məlumatlara əsasən, Gürcüstana Balkan, Şərqi Avropa və Baltik ölkələrindən çox sayda təxribatçılar gətirilib. Göründüyü qədər, Gürcüstanda tətbiq olunan məlum ssenari bu ölkənin "növbəti Ukrayna"ya çevrilməsidir. Qərb Ukrayna xalqını müharibəyə sürükləyərək sonu görünməyən məşəqqətlərə saldı ki, Gürcüstan üçün də eyni planı həyata keçirir. Gürcüstanın Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin məlumatında da bildirilir ki, müəyyən qruplar Gürcüstan parlamentini yaxınlığında keçirilən mitinqlər zamanı dağıdıcı və zorakılıq ssenariləri təşkil etməyə çalışırlar. Bu ssenarilər konkret siyasi partiyaların və QHT-lərin rəhbərləri tərəfindən hazırlanıb, onların əsas məqsədi hakimiyyəti zorla ələ keçirməkdir.

Gürcüstanın baş naziri İrakli Kobaxidze ölkə müxalifətini etiraz aksiyalarında

Gürcüstan üçün üç ssenari

Etirazlar getdikcə güclənəcək və "Gürcü Arzusu" hakimiyyəti qorumaq üçün...

"koordinasiya edilmiş zorakılıqda" və konstitusiyaya quruluşunu devirmək cəhdində ittiham edib. O etiraz edib ki, bu cür hərəkətlər müxalifət partiyalarını qeyri-legitim kimi tanımaq üçün Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etmək üçün əsas ola bilər.

Kobaxidze "Dəyişiklik naminə!", "Birlik!", "Güclü Gürcüstan!" və "Gürcüstan naminə!" koalisiyalarının adını çəkib.

Politoloq Elxan Şahinoğlu "Yeni Müsavat"a bildirdi ki, Gürcüstandakı hadisələr iki-üç ssenari üzrə inkişaf edə bilər:

"Ya etirazlar getdikcə güclənəcək, qatılanların sayı artacaq və bu sonda hakimiyyətdəki "Gürcü Arzusu" Partiyasının yeni parlament seçkiləri təyin etməsi ilə nəticələnməkdir. Bu zaman böyük ehtimalla "Gürcü Arzusu" seçkidə məğlub olacaq, ya da hakimiyyəti qorumaq üçün daha kəskin zor gücünə əl atacaq ki, ölkənin idarəçiliyini davam etdirə bilsin. Baş nazir İrakli Kobaxidzenin ölkənin Avropa İttifaqı üzvlüyü prosesinin 2028-ci ilə qədər dondurulması barədə addımı strateji səhv idi. Məhz bu qərar etiraz dalğasını gücləndirdi. Hətta seçkidə "Gürcü Arzusu" Partiyasına səs verən insanlar da etiraz qoşuldular. Hakimiyyətin içində də parçalanma istisna deyil. Bunun baş verməsi hökuməti daha ağır vəziyyətə sala bilər. Amma ikinci yol da seçilə bilər. Yeni etirazçıların sayının azalması üçün sərt polis gücündən istifadə edilə bilər. Amma bununla da məsələnin bitməyi ehtimalı yüksək deyil. Çünki Gürcüstan cəmiyyəti faktiki iki hissəyə bölünüb. Gənc nəsil Avropaya inteqrasiya və hökumətin istefasını tələb edir. Yaşlı nəsil isə indiki hökumətə dəstək verir. Gürcüstan vətəndaşları 1991-ci ilin aprelində böyük səs çoxluğu ilə Zviad Qamsaxurdiyanı prezident seçdi. Ancaq cəmi 10 ay sonra Qamsaxurdiyanı devirdilər və onu devirən qüvvələr keçmiş tərəfdarları idi. Paytaxt Tiflisdə silahlı toqquşmalar oldu və Qamsaxurdiya ölkədən qaçdı. Eyni hadisələr təkrarlanır. Gürcüstanın hazırkı Prezidenti Salome Zurabişvili hakim "Gürcü Arzusu" Partiyasının dəstəklədiyi namizəd

idi. Salome Zurabişvili "Gürcü Arzusu" Partiyasının namizədi olaraq əsas rəqibi keçmiş xarici işlər naziri və keçmiş prezident Mixail Saakaşvilinin dəstəklədiyi namizəd Qriqol Vaşadze üzərində qələbə qazandı. Ancaq bu qələbədən zaman keçdikcə Salome Zurabişvili ilə onu dəstəkləyən hakim partiya arasında fıkırayırlığı yarandı. Hazırda fikırayırlığı o qədər dərinləşib ki, hakim partiya və hökumət insanları sabitliyə və evlərinə dağılışmağa dəvət edir, prezident isə əksinə, hökumətə qarşı mitinq və küçə yürüşlərini davam etdirməyə səsləyir. 14 dekabrda yeni bir qarşıdurma da yaranacaq. Gürcüstanda 14 dekabrda prezident seçkisi keçirilməlidir. Hakim partiyasının namizədi var. Buna baxmayaraq, Salome Zurabişvili 14 dekabrda sonra prezident vəzifəsini tərk etməyəcəyini açıqlayıb. Bu, ikinci qarşıdurma meydanına çevriləcək və gərginliyi daha da artıracaq. Qərb ölkələri nə Gürcüstan hökumətinin və parlamentin legitimliyini tanıyır, nə də yeni dövlət başçısını tanıyacaq. Bu vəziyyətdə Gürcüstan hökuməti böyük səs çoxluğu ilə Zviad Qamsaxurdiyanı prezident seçdi. Ancaq cəmi 10 ay sonra Qamsaxurdiyanı devirdilər və onu devirən qüvvələr keçmiş tərəfdarları idi. Paytaxt Tiflisdə silahlı toqquşmalar oldu və Qamsaxurdiya ölkədən qaçdı. Eyni hadisələr təkrarlanır. Gürcüstanın hazırkı Prezidenti Salome Zurabişvili hakim "Gürcü Arzusu" Partiyasının dəstəklədiyi namizəd

etində deyil, etiraz dalğası daha da aqressivləşəcək: "Müxalifət Salome Zurabişvilinin antigürcü fəaliyyətinə güvənir. O, Cənubi Qafqazda sabitliyi pozmağa çalışan dövlətlərin əlində alətə çevrilib. Buna görə də müxalifətin artan etirazları və aqressiv hərəkətləri qayılmazdır. Praktiki olaraq, hökumət binalarına basqın, hakim partiya liderlərinin və hökumət üzvlərinin məhv edilməsi, təhlükəsizlik qüvvələrinə güc tətbiq edilməsi planlaşdırılır. Bu səbəbdən vəziyyət olduqca gərgindir. De-fakto söhbət hökumət çevrilişindən gedir. Gürcüstanın güc strukturları konstitusiyayı əsas götürərək hazırkı baş naziri dəstəkləməlidir.

Bu hadisələr Maydan ssenarisini xatırladır. Avropa Birliyinin Tiflis hakimiyyətinə siyasi təzyiq siyasətini davam etdirəcəyini düşünürəm. Biz Avropa Birliyinin və Avropa Parlamentinin institutlarını və ən əsası, "böyük yoldaşların" (ABŞ və onun Avropadakı əlallıqları) əlində alət olan dövlətlərin qızışdırıcı rolunu görürük. Məqsəd parlament seçkilərində qalib gələn legitim hökuməti istefaya məcbur etmək və yeni seçkilərə yol açmaqdır. Maydan ssenarisinin təkrarlanması ehtimalı böyükdür: müqəddəs qurbanlar, tələbələr zorakılıqla dağıdılması, Tiflis küçələrində snayperlərin görünməsi və qan tökülməsi ilə hökumətin ittiham edilməsi. Gürcüstan xalqı və hakimiyyəti üçün yeganə yol çevriliş cəhd edənləri güc vasitəsilə dayandırmaqdır.

"Maydan ssenarisinə yol verməyəcək" - Koxabidze

Gürcüstan Ukrayna Maydanı ssenarisinə imkan verməyəcək. 2013-cü il Ukraynasından fərqli olaraq, Gürcüstan güclü təsisatları olan müstəqil dövlətdir. Gürcüstan baş naziri İrakli Koxabidze jurnalistlər üçün brifinqdə belə bəyan edib.

Koxabidze Tiflisdəki etirazları avropalı siyasətçilər və "yerli agenturanın" üzərinə qoyub. Baş nazir bəyan edib ki, ölkə hakimiyyəti Ukrayna Maydanı ssenarisinə imkan verməyəcək.

"2013-cü ilin Ukraynasından fərqli olaraq, Gürcüstan güclü təsisatları, ən başlıcası, təcrübəli və müdrik insanları olan müstəqil dövlətdir. Maydan ssenarisi Gürcüstanda gerçəkləşə bilməz. Gürcüstan dövlətdir və buna yol verməyəcək", - Koxabidze deyib.

"Zoraki mitinqlərə görə əsas məsuliyyət avropalı siyasətçilər və bürokratlar, yerli agentura, dörd siyasi partiyanın təmsilində təmsil olunan "beşinci kolon"un üzərinə düşür", - o, deyib.

Gürcüstan bu ölkədəki səfirlərini geri çağırdı

Gürcüstanın Xarici İşlər Nazirliyi (XİN) Latviya, Litva və Estoniyadakı səfirlərini geri çağırıb. Bununla bağlı gürcü mediası yazıb.

Qeyd edək ki, sözügedən Baltikyanı ölkələr bəzi gürcü memurları "qara siyahı"ya salıb.

Abxaziya "parlamentini" Rusiya ilə sazişə qarşı

Tanınmamış Abxazıyanın "parlamentini" Rusiya ilə investisiya sazişinin ratifikasiyası əleyhinə səs verib.

Bu barədə UNIAN məlumat yayıb.

Qeyd edək ki, Rusiya ilə bağlanmış mübahisəli investisiya sazişi Abxaziyada geniş narazılıq doğurmuş və güclü etiraz aksiyalarına səbəb olmuşdur. Etirazların nəticəsində "parlament" sazişi rədd etmiş, "prezident" Aslan Bjanıya isə istefa verməyə məcbur olmuşdur.

Hazırda onun səlahiyyətlərini müvəqqəti olaraq "vitse-prezident" Badra Qunba icra edir. Bu siyasi dəyişikliklər Abxaziya ilə Rusiya arasındakı münasibətlərdə yeni suallar doğurur.

Kompromis mümkün deyil. Əks halda, Saakaşvilinin tərəfdarları Gürcüstan xaosu sürükləyəcək.

□ **Etibar SEYİDAĞA,**
"Yeni Müsavat"

Milli Məclisin dekabrın 15-də keçirilən iclasında 2025-ci ilin dövlət büdcəsi və büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələri ikinci oxunuşda müzakirə olundu. Spiker Sahibə Qafarovanın sədrliyi ilə keçirilən iclada hökumət üzvləri də iştirak edirdi.

Milli Məclisin sədri Sahibə Qafarova gündəliyə 10 məsələnin - 2025-ci ilin dövlət büdcəsi və büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələrinin ikinci oxunuşda daxil edildiyini diqqətə çatdırdı. Spiker birinci məsələnin "Azərbaycan Respublikasının 2025-ci il dövlət büdcəsi haqqında" qanun layihəsi (ikinci oxunuş) olduğunu söylədi. **İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Azər Əmiraslanov** bu məsələ barədə məlumat verdi. Bildirdi ki, "Azərbaycan Respublikasının 2025-ci il dövlət büdcəsi haqqında" qanun layihəsi həm komitələrdə, həm də Milli Məclisin plenar iclasında birinci oxunuşda geniş müzakirə olunub. Plenar iclasdan sonra büdcə zərfinin iqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində aidiyyəti dövlət orqanlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə ikinci oxunuşda müzakirəsi keçirilib və komitə üzvlərinin qaldırdığı məsələlərə münasibət bildirilib. Komitə sədri vurğuladı ki, növbəti ilin dövlət büdcəsinin layihəsi ölkə Prezidenti tərəfindən müəyyən edilmiş strateji vəzifə və təşəbbüsləri, habelə yeni dövrün çağırışlarını, milli inkişaf prioritetlərindən irəli gələn sosial-iqtisadi hədəfləri özündə əks etdirir və onların icrası üçün zəruri maliyyə təminatı yaradır. O, qanun layihəsinin büdcə qanunvericiliyinin tələblərinə, ölkənin strateji sənədlərinin müdaxiləsinə cavab verdiyini deyib. A.Əmiraslanov qeyd etdi ki, 2025-ci ilin büdcə zərfinə makro-iqtisadi sabitlik, davamlı iqtisadi artım və büdcə dayanıqlığı, iqtisadi siyasətin prinsipləri və əsas hədəfləri müəyyən edilir. Rifah və iqtisadi artıma yönəldilmiş xərclər bir-birini tamamlayır və günün realiaqlarına cavab verir. O, diqqətə çatdırdı ki, layihədə sosial xərclərin həcmi və strukturu vətəndaşların sosial müdafiəsinin və rifahının dövlətin diqqət mərkəzində saxlanıldığını göstərir: "İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün stimullaşdırıcı və təşviqedic tədbirlər nəzərdə tutulur. Sənəd Böyük Qayıdış proqramının maliyyələşdirilməsi, Qarabağda və Şərqi Zəngəzurdə yenidənqurma və bərpa prosesinə, bu ərazilərdə iqtisadi həyatın canlanmasına və məskunlaşmaya öz layiqli töhfəsini verəcək".

Komitə sədri bildirdi ki, müdafiə və milli təhlükəsizlik üçün büdcə vəsaitlərinin artırılması həm ölkənin təhlükəsizliyinə, həm də regionda sülh və sabitliyin qorunmasına xidmət edir. Büdcənin strateji istiqamətləri Azərbaycanın regionda iqtisadi, siyasi və hərbi cəhətdən liderlik mövqeyini daha da möhkəmləndirir. O, növbəti il üçün planlaşdırılan dövlət büdcəsinin milli

maraqlarımızın, iqtisadi müstəqilliyimizin, dövlət suverenliyimizin qorunmasına xidmət edən strateji maliyyə sənədi olduğunu vurğuladı.

Sonra iclasda məsələ ətrafında müzakirələr aparıldı.

Deputat Qüdrət Həsən-

ölkələri ilə müqayisə etməyi təklif edirdi. 2023-cü ildə iqtisadiyyatın əsas göstəricisi olan adambaşına düşən ÜDM-in həcmi (12 114 manat,7155 ABŞ dolları) olub, bu, Qərbi Avropa ölkələri ilə müqayisədə dəfələrlə azdır. İqtisadiyya-

Q.Həsənquliyev **sonda bir neçə təklifini irəli sürdü:** "Küçələrdə təmizlik işləri ilə məşğul olanlar 450 manat maaş alır, onlar hər dəfə mənimlə görüşdə bu məsələni hökumətin diqqətinə çatdırmağı xahiş edirlər. Vəziyyəti

cə layihəsinə səs verəcəm". **Deputat Aqil Abbas** büdcə müzakirələrinin ilk mərhələsində səslənən fikirlərə reaksiya verdi. O, "Bizim qarşımızda çıxış edən nə Norveçin naziridir, nə Almaniyanın. Böyük müharibədən çıxmış ölkə-

insanların rifahının yüksəldilməsi əsas prioritetlərdəndir. Çevik iqtisadi yanaşmalar, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, əlverişli biznes mühitinin formalaşması, investisiya cəlb ediliyi, şəffaflığın artırılması, müasir idarəçilik sisteminin yaradılması, azad edilmiş ərazilərdə həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa və quruculuq işləri, "Böyük Qayıdış" proqramının uğurla icrası və digər bu kimi mühüm amillər Azərbaycanın dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafından xəbər verir.

Müzakirələrin yekununda "Azərbaycan Respublikasının 2025-ci il dövlət büdcəsi haqqında" qanun layihəsi səsə qoyularaq ikinci oxunuşda qəbul edildi.

Sonra gündəliyin növbəti iki məsələsi - "Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2025-ci il büdcəsi haqqında" və "İşsizlikdən Sığorta Fondunun 2025-ci il büdcəsi haqqında" qanun layihələri təqdim edildi.

Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri Musa Quliyev bu məsələlər barədə məlumatında hər iki layihənin birinci oxunuşda ətraflı təqdim edildiyini söylədi. Xatırladı ki, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2025-ci il büdcəsinin gəlir və xərcləri cari illə müqayisədə 10,5 faiz, İşsizlikdən Sığorta Fondunun növbəti il büdcəsinin gəlir və xərcləri isə cari illə müqayisədə 9,5 faiz çoxdur. Komitə sədri qeyd etdi ki, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun və İşsizlikdən Sığorta Fondunun növbəti il üçün büdcələri vətəndaşların sosial rifahının daha da yaxşılaşmasına, işsizlik səviyyəsinin azaldılmasına, daha geniş məşğulluq imkanlarının yaradılmasına, aztəminatlı ailələrin, şəhid ailələrinin, qazi və müharibə veteranlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə şərait yaradacaq.

İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Azər Əmiraslanov hər iki sənəd barədə bu komitənin müsbət rəyini açıqladı. Müzakirələrdə parlamentin komitə sədri Tahir Rzaev, deputatlar Azər Badamov, Vüqar Bayramov, Elman Nəsirov çıxış edərək, təqdim edilmiş sənədlərin əhalinin sosial rifahının yaxşılaşmasında, xalqımızın gələcək həyat səviyyəsinin daha da yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini söylədilər. Deputatlar növbəti ildə sosial müdafiə sahəsinə ayrılan vəsaitin artırılmasının əhalinin müxtəlif sosial qruplarına dövlət dəstəyinin bariz nümunəsi olduğunu bildirdilər. Qeyd edildi ki, əhalinin aztəminatlı təbəqəsinin, əlilliyi olan şəxslərin, pensiyaçıların həyat şəraitinin daha da yaxşılaşdırılması prioritet olaraq qalır. Dövlət Sosial Müdafiə Fondu tərəfindən həyata keçirilən sosial yardımlar, reallaşdırılan proqramlar bu qrupdan olan insanlara daha geniş imkanlar yaradır. Əminliklə vurğulandı ki, təqdim olunan qanun layihələri 2025-ci ildə də sosial siyasətin uğurla davam etdirilməsinə xidmət edəcək.

□ **Elşad PAŞASOY,**
"Yeni Müsavat"

2025-ci ilin dövlət büdcəsi ikinci oxunuşdan keçdi

Qüdrət Həsənquliyev: "Şəffaflıq təmin edilsə, bu istiqamədə büdcəyə daha çox vəsait cəlb edə bilərik"

quliyev çıxışına COP-29-un yüksək səviyyədə təşkilinə və əldə olunan nəticələrə görə hökumət üzvlərinə, xidməti olan hər kəsə təşəkkür etməklə başladı. Ardınca dedi ki, hər il büdcənin gəlir və xərcləri artır, iqtisadiyyatımızın həcmi böyüyür: "Bu, müsbət tendensiya, amma ÜDM-in real ifadədə 3.5%-lik artımı heç birimizi qane etməməlidir. Çünki qarşımızda həllini gözləyən iri maliyyə tutumlu işlər, o cümlədən əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə yönəlməli ciddi qərarların qəbuluna böyük ehtiyac var". **Q.Həsənquliyev qeyd etdi ki, "Milli Təhlükəsizlik haqqında" Qanuna görə, milli təhlükəsizliyimizin təmin olunmasının 6 əsas prinsipindən birincisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına riayət olunmasıdır:** "Müdafiə və təhlükəsizlik, hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarına, hakimlərə, dövlət qulluqçularına onların layiqli həyatını təmin edəcək qədər əmək haqqı vermədən korruptsiyaya qarşı effektiv mübarizəni təşkil etmək, qanunların aliliyini və mülkiyyət toxunulmazlığını təmin etmək və beləliklə də əlverişli biznes mühiti yaratmaq qarşımızda çətin vəzifə olaraq qalacaq. İnkişafımızın qarşısında duran əsas problemlərdən biri olan bürokratik dövlət aparatı kiçildilməli, yeni optimallaşdırılmalı və bunun hesabına digərlərinin əmək haqqı artırılmalıdır. Birinci oxunuşda bəzi həmkarlarımız bizi Qərbi Avropa

ta investisiya qoyuluşu keçən illə müqayisədə 3.9% azalıb, Milli Təhlükəsizlik haqqında qanuna görə, iqtisadiyyata investisiya qoyuluşunun azalması iqtisadi təhlükəsizliyə əsas təhdid hesab olunur. 2016-cı ildə Prezident tərəfindən təsdiq olunmuş iqtisadiyyatın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsinə uyğun olaraq üzən məzənnəyə keçməli, böyük özəlləşdirməyə getməliyik".

Deputat bildirdi ki, hər il olduğu kimi, həmkarları hansısa işlərin görülməsi, əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi üçün büdcədən əlavə vəsait ayrılmasını təklif edir: "Amma sual yaranır: haradan kəsib hara yönəldək? Bütün istiqamətlər üzrə xərcləri artırmağa ehtiyac var. Ona görə müzakirələr daha çox büdcə gəlirlərinin artırılmasına dair təkliflər verməkdən ibarət olmalıdır. Diqqətinizi bəzi rəqəmlərə cəlb etmək istəyirəm. Səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər 612 milyon 230 min manat proqnozlaşdırılır. Onun 462 milyonunu Dövlət Neft Şirkəti ödəyəcək. Yerdə qalan 150 milyon 230 min manatını isə yerdə qalan digər müəssisələr, onların sayı və dövlət müəssisələrinin birlikdə ödəyəcəkləri vergilərin həcmi barədə məlumat yoxdur. Hesab edirəm şəffaflıq təmin edilsə, bu istiqamədə büdcəyə daha çox vəsait cəlb edə bilərik".

dəyişmək üçün bu sahəni təcili özəlləşdirməyi təklif edirəm. Akademiyada elmlər doktoru 764, fəlsəfə doktoru 647, elmi işçi 445, kiçik elmi işçi 415 manat maaş alır. Onların əməkhaqlarının artırılmasına ciddi ehtiyac var. Dövlət Statistika Komitəsinin yaydığı rəqəmlərə görə, keçən il dünyasını dəyişən kişilərin 47.5%-i pensiyaya, 65 yaşa çatmayıb. Bu, hamımızı düşündürməli və narahat etməlidir.

Güclü yağış yağanda su basan "gecəqondular" tikinti şirkətlərinə verilməli, müasir kanalizasiya sisteminin çəkilməsi onlara tapşırılmalıdır. Eynilə zirzəmiləri kanalizasiya suları ilə dolmuş, heyətləri abadlaşdırılmasına ciddi ehtiyac duyulan 9 mərtəbəli binalar da. Xarici investorlar cəlb edilməklə neftayırma zavodu Bakının mərkəzindən köçürülməlidir. Ölkədə dövlət müəssisələrinin və xidmət sahələrinin özəlləşdirilməsinə gedilməli, qarşıdakı illərdə neft gəlirlərinin azalacağını da nəzərə alaraq vaxt itirmədən Ümumdünya Ticarət Təşkilatına üzv olmalı, tam olaraq azad bazar iqtisadiyyatına keçməliyik. Təkliflərimin öyrəniləcəyi və nəzərə alınacağı ümidi ilə görülən işlər görə hökumətə təşəkkür edir, islahatların həyata keçirilməsində uğurlar arzu edirəm, Qarabağın bərpası və yenidən qurulması istiqamətində görülən işlərə görə hökumətə təşəkkür edirəm, büd-

nin nazirləridir. Hesablayırlar, nə qəşer pulları var - qıraqdan da bizə pul gəlmir - onu da xərcləyirlər", söylədi.

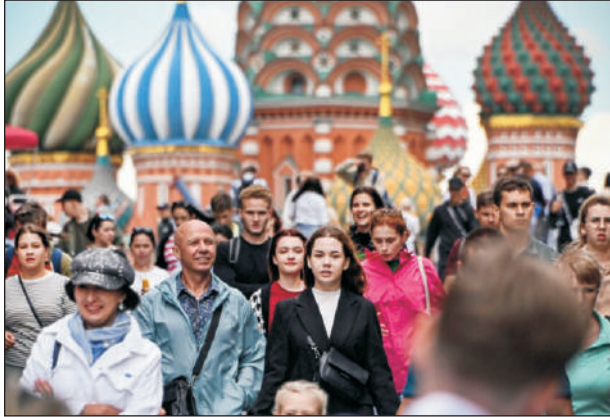
A.Abbas hər kəsi səbrli olmağa çağırırdı. Bildirdi ki, bir müddət məktəbsiz, susuz qala bilərik. Əsas odur ki, Qarabağ tikilir. "Ağdam 60 minlik şəhər idi. İndi İlham Əliyev orada 100 minlik şəhər tikir. Mən Qarabağda tikilən şəhərlərə İlham Əliyevin şəhərləri deyəcəyəm. Ermənilər Qarabağa 800 milyard dollar ziyan vurub, hələ bir az da çox. 100 minlik şəhər neçəyə başa gələcək, Allah bilir. Qarabağ tikilsin, qaz da olacaq, su da. Hamı şikayət edir ki, su yoxdur, qaz yoxdur, bir müddət yolsuz, məktəbsiz, qazsız qala bilərik. Mənim də kəndimdə qaz yoxdur, görüşəndə deyirəm ki, 30 il qazsız yaşamırsınız. Camaatla görüş keçirəndə deyirəm Kəlbəcərin, Ağdamın xatirinə qazsız yaşamağa bir az da dözü. Biz də evimizə qayıtmaq istəyirik. Mən Ağdama qayıtmaq istəyirəm".

Spiker Sahibə Qafarova çıxışa reaksiyasında "Çox sağ olun çıxışınıza görə, Aqil müəllim! Siz düz deyirsiniz, böyük şəhərlər, kəndlər tikilir", deyərək bildirdi. Əlavə etdi ki, Qarabağ yenidən qurulur və Qarabağdakı torpaqlar yerli sakinlərin istifadəsinə verilir.

Çıxışlarda dünyada gedən geosiyasi proseslər fonunda Azərbaycanın rəqabətə dayanıqlı iqtisadiyyatının təmin edilməsinin vacibliyi vurğulandı. Qeyd olundu ki, bu baxımdan 2025-ci ilin dövlət büdcəsində ölkənin hərbi potensialının gücləndirilməsi, təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, dövlət sərhədlərinin qorunması, işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası prioritet məsələlər təşkil edir. Eyni zamanda dövlət büdcəsinin sosialyönümlülüyü ölkədə aparılan uğurlu iqtisadi siyasətin əsas hədəflərinin reallaşdırılmasına xidmət edir. İqtisadi islahatların dərinləşməsi, sosial layihələrin uğurla həyata keçirilməsi üçün yaxşı zəmin yaradıldığı söyləndi. Deputatlar vurğuladılar ki, bu gün Azərbaycanda vətəndaş məmnunluğunun artırılması,

Rusiyada Məşədi İbad yaşı gənc hesab olunacaq

Ölkəmizdə gənclərin sayında azalma, ahılların sayında isə artım var

ÜST klassifikasiyasına görə, hazırda gənclik yaş həddi 44-ə qədərdir. Ondan sonra orta yaş gəlir. Rusiyanın Federal Bioloji Agentliyinin rəhbəri Veronika Skvarçova bu yaş həddinin dəyişdiriləcəyini bildirib.

“Orta ömür müddətinin uzanması və müasir insanların fiziki olaraq 40-50 yaşda daha aktiv və gənc görünməsinə nəzərə alaraq, tezliklə bu yaş 50 ola bilər. Müasir yaş periodları tamam dəyişib. 45-50 yaşlı insanlar gəncdir. ÜST təlimatına görə yaşlı adam 61-75 yaş arası insanlara deyilir. Bu meyar da dəyişməlidir. Rusiyada orta ömür uzunluğu ötən 50 illə müqayisədə artaraq, 74 yaşa çatır.

Əvvəllər gənclik yaşı 15-dən 30-a qədər idi. İndi bu hədd 35-dir. Amma ÜST-ə görə 44-dür. Bütün dünyada yaş qrupları cavanlaşıb. 2030-cu ilə qədər insan ömrünün gənclik yaş mərhələsi 15-50 ola bilər”.

Bakı Dövlət Universitetinin Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin kafedra müdiri Üzeyir Şəfiyev mövzu ilə bağlı “Yeni Müsavat”-a bildirib ki, Azərbaycanda gənclik yaşı 14-dən 29-a qədərdir. Onun sözlərinə görə, bu rəqəm ölkələrə görə dəyişir. “Rusiyada bu rəqəm 15-29 yaş kimi qiymətləndirilir. Gürcüstanda Azərbaycanda olduğu kimidir. Ermənistanda isə 16-30 yaş arasındadır. Latviyada 13-dən 25-ə qədərdir. Bunu ömür uzunluğu ilə qiymətləndirməyə çalışırlar.

Azərbaycanda gənclər ölkə əhalisinin 21 faizini təşkil edir. Halbuki 10 il əvvəl bu rəqəm 29 faiz idi. Ölkəmizdə gənclərin sayında azalma var. Bunun nəticəsində ahılların sayı artır. Əgər ahıllar ölkə əhalisi içərisində 7-8 faizdən çoxdursa, bu qocalmış əhali hesab olunur. Azərbaycanda ahıl yaşı 70-dir. Bizdə 65 -dən yuxarı insanların sayı təqribən 10 faizdir. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycanda artma dinamikası müşahidə olunur. Əhalinin qocalma sindromu orta perspektivdə Azərbaycanda da müşahidə oluna bilər. Ahılların saldosu ölkə əhalisi içərisində artır. Çünki həm yeni doğulanların, həm də gənclərin sayında azalma var”.

Sosioloq Rusiyada gənclik yaşının yuxarı qaldırılmasının dövlət maraqlarına xidmət etdiyini deyib: “Rusiya həm Ukrayna ilə müharibə aparır, həm də Yaxın Şərq və digər bölgələrdə münaqişələrdə iştirak edir. Gənclik yaşının artırılması da bununla əlaqədardır. Çünki Rusiyanın səfərbərliklə bağlı çətinliyi var. Bu çətinlik o səviyyədədir ki, Şimali Koreyanın 12 min muzdlu əsgərini döyüşə yollayır. Çünki onun canlı qüvvəsi tükənib, bu, Rusiyanı təqətdən salma müharibəsi idi. Çağırışla bağlı gənclik yaşını artırmaq istəyirlər. Digər məqsəd isə ondan ibarətdir ki, pensiya alanların sayı azaldılsın və dövlət maliyyə yükündən azad olunsun. Rusiyanı qarşıda çox böyük itkilər gözləyir. Buna görə də dövlət gənclik yaşında və miqrasiya siyasətində dəyişiklik edir. Bu ölkədə ailə quranların sayında da azalma var. Demografiya böhranı Rusiya üçün bir nömrəli problemdir.

İranın özündə 80 milyondan yuxarı əhali olmasına baxmayaraq, çox biabırçı qanuna imza etdi. Qanun 15 yaşlı qızların nikah hüququnu tanıyırdı. Əhalinin sayını beynəlxalq konvensiyalara zidd üsullarla qaldırmaq istəyirlər. Çünki 18 yaşa qədər uşaq sayılır. Bu potensial və real münaqişədə olan dövlətlərin demografik prosesləri təşviq etmə cəbasıdır. Ümumilikdə deyə bilərik ki, Rusiyada gənclik yaşının dəyişdirilməsi düşünülmüş addımlardır”.

□ **Sahənə RƏHİMLİ,**
“Yeni Müsavat”

Son vaxtlar statistik göstəricilərinin dünyada ciddi narahatlıq doğurduğu xəstəliklərdən biri də şəkərli diabetdir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə, hazırda bu xəstəlikdən əziyyət çəkənlərin sayı 900 milyona çatıb.

açıqlamada qeyd edib ki, ümumi ölkə üzrə 2 min 500 uşaq şəkərli diabetdən əziyyət çəkir: “Qeydiyyatda olan uşaqlara hər gün insulin inyeksiya edilir. Bu il TƏBİB-in və İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyinin dəstəyi ilə

həmin genlər uşaqlarda olur. Bu uşaqlarda diabetə meyllilik olur. Müəyyən provokativ faktorlardan sonra bu uşaqlarda diabet formalaşa bilər. Autoimmun xəstəlikdir. Bunun fonunda bəzi antikorlar meydana çıxır. Həmin

meylli uşaqlarda daha çox baş verir. Ətraf mühit faktorları: Virus infeksiyaları (məsələn, qızılca, rotavirus, ya da Cocksackie virusları) immunsistemin aktivləşməsinə səbəb olaraq diabet riskini artırır.

Uşaqlar niyə şəkərə tutulur - genetikə, yoxsa...

Həkimlər izah edir: “Çəkisi artıq olan hər uşaqda diabet olacaq demək yanlışdır”

Azərbaycan Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, 2023-cü ildə şəkər xəstələrinin sayı 415 679 nəfərə çatıb. Təkcə bu il 29645 nəfərdə şəkər diaqnozu qoyulub. Qeyd edək ki, 2010-cu ildə Azərbaycanda şəkər xəstələrinin ümumi sayı 120 min nəfər olub. Göründüyü kimi, son 14 ildə bu göstərici 3 dəfəyə yaxın artıb.

Təəssüf ki, şəkərli diabetdən əziyyət çəkənlər sırasında uşaqlar da var. Bakı şəhəri üzrə 1300-ə yaxın uşaq diabet xəstəliyi səbəbindən Respublika Endokrinoloji Mərkəzində qeydiyyatda alınıb. Respublika Endokrinoloji Mərkəzin direktoru Nərin İsmaylova media nümayəndələrinə verdiyi açıqlamada qeyd edib ki, ümumi ölkə üzrə 2 min 500 uşaq şəkərli diabetdən əziyyət çəkir: “Qeydiyyatda olan uşaqlara hər gün insulin inyeksiya edilir. Bu il TƏBİB-in və İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyinin dəstəyi ilə uşaqlar davamlı qlükoza monitorinq cihazı ilə təmin olunub”.

Maraqlıdır, bu xəstəlikdən niyə böyükrlər yanaşı, uşaqlar da əziyyət çəkir?

Bakı şəhəri üzrə 1300-ə yaxın uşaq diabet xəstəliyi səbəbindən Respublika Endokrinoloji Mərkəzində qeydiyyatda alınıb. **Respublika Endokrinoloji Mərkəzin direktoru Nərin İsmaylova** media nümayəndələrinə verdiyi

uşaqlar davamlı qlükoza monitorinq cihazı ilə təmin olunub”.

Tibb Universitetinin əməkdaşı, uşaq endokrinoloqu Ləman Sultanova mövzu ilə bağlı “Yeni Müsavat”-a fikirlərini bölüşüb: “Uşaqlarda olan şəkərli diabet 1-ci tip diabetdir. 1-ci tip diabetin yaranmasında genetik meyllilik rol oynayır, yəni müəyyən genlərin həssaslığı rol oynayır. Amma bu heç də o demək deyil ki, yalnız ata-anada diabet olan uşaqlarda bu xəstəlik olur. Bəzi uşaqlarda meyllilik olur, müəyyən bir provokativ faktorlardan sonra bu xəstəlik özünü büruzə verir”.

Həkim qeyd edir ki, 1-ci tip şəkərli diabetin yaranması birbaşa qidalanma ilə əlaqəli deyil: “2-ci tip diabet isə qidalanma, artıq çəki ilə əlaqədar ola bilər. İnsulin dərəcəsi formalaşır. Ümumilikdə isə şəkərli diabetin patogenezi qidalanmanın rolu yoxdur”.

Müəssisimiz “valideynlər nələrə diqqət etməlidir” sualına belə cavab verib: “Valideynlər uşaqların yuxu rejimi, qidalanmasına diqqət etməlidirlər. Amma onlar bunu heç zaman təyin edə bilmir ki, “uşağımda diabet olacaq, bunun qarşısını alım”. Söhbət 1-ci tip diabetdən gedir, 1-ci tip diabet insulinlə asılıdır. 1-ci tip diabetdə bəzi gen qrupları var ki,

antikorlar mədəaltı vəzinə zədələyir. Zədələnmiş mədəaltı vəzi artıq insulin ifraz edə bilmir. Bu uşaqlarda hər hansı stress faktorundan sonra da meydana çıxır. Ailələr çox vaxt deyir ki, uşaq qorxdı, meydana gəldi. Amma bu o demək deyil ki, hər qorxan uşaqda diabet olacaq. Qısaca, uşaqlarda bir genetik meyllilik olur, yəni o demək deyil ki, ata-anada var. Sadəcə, uşaqların genlərində bu meyllilik olur və bu formada müəyyən müddətdən sonra diabet formalaşır”.

Xarici mütəxəssislərin də mövzu ilə bağlı fikirləri diqqət çəkir. Qeyd edilir ki, uşaqlar arasında şəkərli diabetin (diabet mellitus) yaranmasının səbəbləri çoxşəxəlidir və əsasən genetik və ətraf mühit faktorlarının təsiri ilə bağlıdır. 1-ci tip şəkərli diabetə daha çox uşaqlarda və gənclərdə rast gəlinir. Onun yaranmasına aşağıdakı amillər təsir edir: genetik faktorlar; valideynlərdən və ya yaxın qohumlardan keçən genetik meyllilik; xüsusilə HLA (human leukocyte antigen) genlərində müəyyən variasiyalar diabet riskini artırır.

Autoimmun proseslər: 1-ci tip şəkərli diabetdə uşağın immun sistemi səhvən mədəaltı vəzinin insulin ifraz edən beta hüceyrələrinə hücum edir. Bu, autoimmun xəstəlikdir və genetik olaraq

Qısa müddətli ana südü ilə bəslənmə və ya süni qidalanmanın erkən istifadəsi də bəzi hallarda risk faktoruna ola bilər.

2-ci tip şəkərli diabet isə əvvəllər daha çox böyüklərdə rast gəlinirdi, lakin uşaqlar arasında piylənmə artıqca bu tip də yayılmağa başlayıb. Genetik faktorlar: Əgər valideynlərdən birində və ya hər ikisində 2-ci tip diabet varsa, uşağın da bu xəstəliyə tutulma ehtimalı artır. Etnik mənsubiyyət də rol oynayır (məsələn, Asiya, Afrika və ya ispan mənşəli insanlar arasında risk daha yüksəkdir).

Həyat tərz faktorları böyük rol oynayır. Piylənmə: Çoxlu yağ toxuması bədənə insulinə olan həssaslığı azaldır. Fiziki aktivliyin azlığı: Oturaq həyat tərz uşaqlarda insulin müqavimətinə səbəb ola bilər. Qidalanma: Şəkər və yüksək kalorili qidaların çox istifadəsi risk faktoruna yaradır.

Stress- xroniki stress bədənə hormon balansını pozaraq diabetə şərait yarada bilər.

Eyni zamanda əgər ana hamiləlik zamanı diabetdən əziyyət çəkibse, uşağın da risk altında olma ehtimalı artır. Bəzi hallarda, steroidlərin uzunmüddətli istifadəsi də diabetə səbəb ola bilər.

Nəticə etibarilə demək olar ki, uşaqlarda şəkərli diabetin yaranmasına həm genetik, həm də mühit və həyat tərz faktorları təsir edir. 1-ci tip diabet daha çox genetik və autoimmun proseslərdən qaynaqlanır, 2-ci tip isə ətraf mühit faktorları ilə sıx əlaqəlidir. Buna görə də, uşaqların sağlam qidalanması, fiziki aktivliyinin təmin olunması və risk faktorlarının idarə olunması böyük əhəmiyyət daşıyır. Uşaqlarda hər hansı diabet əlamətləri (tez-tez sidiyə çıxma, susuzluq, arıqlama, halsızlıq) müşahidə edilərsə, dərhal həkimə müraciət edilməlidir.

□ **Afaq MİRAYİQ,**
“Yeni Müsavat”

Qış mövsümünə hazırlıqla bağlı paytaxt rayonlarında təsdiq edilmiş tədbirlər planına uyğun mövsümə və xüsusi-lə qarlı havalara hazırlıq tədbirləri davam edir. Şəhər və rayon kommunal xidmətlərinin xüsusi təyinatlı texnikaları hazır vəziyyətə gətirilib, əlavə tədbirlər görüldü.

"Trend" xəbər verir ki, bu barədə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin mətbuat xidməti məlumat yayıb.

Bildirilib ki, görülmə işlərə nəzarət məqsədilə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti tərəfindən hər bir rayona cavabdeh şəxs təyin edilib.

Paytaxtda qarlı havalara hazırlıq tədbirlərinin vəziyyəti məsələləri Pirallahı, Səbəy və Qaradağ rayonlarında müzakirə edilib. Müşavirlərdə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin məsul şəxsləri, rayon rəhbərliyi, kommunal-təsərrüfat və digər aidiyyəti qurumların rəhbərləri, həmçinin özəl sektorun nümayəndələri də iştirak ediblər. Müşavirlərdə hər bir sahənin rəhbərinin hesabatı dinlənib.

Qeyd olunub ki, rayonlardakı hər bir təşkilat mövsümə hazırlıq tədbirlərinin həyata keçirilməsində fəal iştirak etməli və yağıntılar zamanı bitişik ərazinin qardan və buzdan təmizlənməsi üçün müvafiq tədbirlər görməlidir. Qarın təmizlənməsi işlərinə kommunal qurumların texnikası ilə yanaşı, idarə, təşkilat, bələdiyyə və özəl qurumların da mövcud texnikalarını cəlb edilməsi qərara alınıb.

Eyni zamanda həm də ictimai işə müəssisələrinin, özəl qurumların rəhbərlərinə, ictimaiyyət nümayəndələrinə qarlı günlərdə Avropa ölkələrində də qəbul edilən qaydalara uyğun özlərinə aid ərazilərin təmizlənməsində yaxından iştirak etməyə çağırış edilib.

2025-ci ildə qışın sərt keçəcəyi barədə məlumatlar verilir.

Bu proqnozlar müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və mütəxəssislər tərəfindən açıqlanıb. Bəzi təxminlərə görə, 2024-2025 qışında La Nina hadisəsinin təsiri ilə daha soyuq hava şəraiti olacaq. Bu hadisə əsasən Şimali Amerikada və Avropanın bəzi hissələrində daha soyuq və qar yağışlarının çox olmasına səbəb ola bilər. La Nina okeanlardakı temperatur anomaliyaları ilə əlaqələndirilir və bu, şimal ölkələrinə daha soyuq hava və qarlı qış gətirə bilər.

Məlumat üçün deyək ki, La Nina Sakit okeanda yaranan və tropik Sakit okeanda dəniz səviyyəsinin adi vəziyyətdən daha soyuq olduğu iqlim hadisəsidir. Bu fenomen okeanların temperaturunda dəyişikliklərə səbəb olaraq, dünyanın müxtəlif bölgələrində hava şəraitini dəyişir. Məsələn, La Nina hadisəsi Şimali Amerika və Avropada daha soyuq və qarlı qışların olmasına səbəb ola bilər, bu da temperaturun daha da düşməsi və müxtəlif hava şəraitinin yaranması ilə nəticələnir.

La Nina El Nino hadisəsinin ziddidir və bu fenomen okeanlardakı soyuq su axınlarının güclənməsi ilə xarakterizə olunur. Bu dəyişikliklər hava axınlarını dəyişdirir, nəticədə bəzi bölgələrdə daha çox yağış, qar və ya daha soyuq hava müşahidə edilir.

Bundan əlavə, "The Old Farmer's Almanac"-ın verdiyi məlumata görə, 2024-2025 qışında Şimali Amerikanın bəzi regionlarında temperatur aşağı

Bakının rayonlarının başçıları

"qışa hazırıq" mesajı verdi

BŞİH hər bir rayona cavabdeh şəxs təyin edib, hər şey ilk qar yağanda belli olacaq

düşəcək, xüsusilə yanvarın sonu və fevralın əvvəllərində daha sərt soyuq hava müşahidə olunacaq. Eyni zamanda Şimali Amerikada və Şimali Avropada La Nina təsiri ilə qar yağışı artacaq.

Bütün bu məlumatlara əsasən, 2025-ci ilin qışı dünya miqyasında sərt hava şəraiti ilə keçə bilər.

2025-ci ildə Azərbaycanda da qışın sərt keçəcəyi barədə müxtəlif proqnozlar var. Eko-

loqlar soyuq hava dalğalarının, güclü qar yağışlarının və aşağı temperaturun baş verməsinin ehtimalını qeyd edirlər. Onlar beynəlxalq iqlim proqnozlarına əsaslanaraq, sərt qış şəraitinin yaranacağını bildirirlər.

Bu proqnozların iqlim dəyişiklikləri və atmosfer şəraitinin dəyişməsi ilə əlaqəli olduğu vurğulanır. Lakin hava şəraiti yerli iqlim faktorlarından da asılı olduğundan, hər bir bölgədə vəziyyət fərqli ola bilər.

Milli Hidrometeorologiya Xidmətinin Proqnozlar Bürosunun direktoru Gülşad Məmmədova deyib ki, fəsililik proqnozlara əsasən bu ilin qış fəslində Azərbaycanda havanın orta temperaturu çoxillik normaya yaxın və normadan 0,5-1 dərəcə yüksək, yağıntının miqdarı isə normaya yaxın və bəzi yerlərdə bir qədər az olacağı proqnozlaşdırılır: "Lakin Azərbaycanda çoxillik meteoroloji məlumatların təhlili

göstərir ki, qış fəslinin iqlim xüsusiyyətlərinə görə adətən yanvar və fevral aylarında ölkə ərazisi daha tez-tez soyuq artıq hava cərəyanlarının təsirinə məruz qalır, buna görə də qış fəslinin nisbətən mülayim keçəcəyi gözlənilsə də, bəzi dövrlərdə hava şəraitinin şaxtılı və qarlı keçməsi istisna olunmur.

Fəsililik proqnozları uzun illəri, böyük əraziləri əhatə edən hava müşahidə məlumatlarının analizi və elmi tədqiqat əsasında hazırlanan mövsümlər üzrə ilkin hava durumu ssenariləri olaraq Ümumdünya Meteorologiya Təşkilatının (ÜMT) Regional iqlim mərkəzləri (Avropa Orta müddətli Proqnozlar Mərkəzi - ECMWF, ABŞ-ın Beynəlxalq Tədqiqatlar institutu - IRI, Asiya-Sakit Okean İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı - APEC Climate Center və s.) tərəfindən yayımlanır".

Qurum təmsilçisinin dediyinə görə, dekabr ayında havanın orta temperaturunun iqlim normasına yaxın olacağı, yağıntıların miqdarı isə iqlim normasına yaxın, ayrı-ayrı rayonlarda bir qədər çox olacağı gözlənilir.

□ "Yeni Müsavat"

Xəzərin dayazlaşması gəmilərə ciddi əngəl yaradır

Orta dəhlizin əsas keçidinin üzləşdiyi ekoloji problem getdikcə daha da ciddiləşir

Aşqabadda dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan 600-dən çox iştirakçı Avropa və Asiya arasında nəqliyyat əlaqəsini və bu layihədə Türkmənistanın rolunu müzakirə ediblər. Bu barədə "Nezavisimaya qazeta" yazıb. Bildirilir ki, əsas diqqəti Avrasiya regionunun nəqliyyat potensialının inkişafına yönəldib, Türkmənistandan keçən Orta dəhlizin əhəmiyyətini vurğulayıb. Bu marşrut dəniz nəqliyyatına daha sürətli alternativ və hava nəqliyyatını sərfəli əvəz kimi əsasdır.

Mərkəzi Asiya üzrə ekspert Serdar Aytakov "NG"-ya bildirib ki, Orta dəhlizin əsas keçidi Transxəzər marşrutlarıdır. Amma Aytakovun fikrincə, indi bu layihələrdə əsas risk Xəzər dənizinin səviyyəsinin fəlakətli şəkildə enməsidir. "İş o yerə çatıb ki, Türkmənistan hakimiyyəti son bir neçə ildə Türkmənbaşı körfəzinin (keçmiş Krasnovodsk) akvatoriyasının girişindən başlayaraq tələb olunan dərinlikdə gəmiçilik yollarının yaradılması və saxlanması üçün mütəmadi olaraq dərinləşdirmə işləri aparır. O, sırf bu məqsədlər üçün təcili olaraq dredjerlər alır. Körfəzdə manevr etmək üçün gəmilər öz çəkirlərini (yəni daşıma qabiliyyətini - "NG") yarıya endirmək məcburiyyətindədir. Məsələ təkcə dəniz səviyyəsinin aşağı düşməsində deyil, həm də buxta torpağının təbii xüsusiyyətlə-

rindədir ki, bu da yolların dərinliyini məqbul səviyyədə saxlamaq prosesini sabit və sonsuz edir. Bu amil də Türkmənbaşı limanı vasitəsilə transxəzər marşrutu üzrə daşımaların qiymətinə təsir edir və Xəzər dənizinin səviyyəsi o həddə qalxmağa və ya azalmağa başlayana qədər təsir edəcək ki, limanın sonrakı fəaliyyəti qeyri-mümkün olacaq", - deyər Aytakov aydınlaşdırıb.

Xəzər dənizinin səviyyəsinin aşağı düşməsinin əsas səbəbi bu yaxınlarda Bakıda keçirilən COP29 iqlim sammiti çərçivəsində səsəndirilib - bu, bir neçə onilliklər ərzində (orta hesabla 250-dən 200 mm-ə qədər) onun su hövzələrində yağıntıların obyektiv azalmasıdır. Bu,

həm də bütün iqlim faktorları ilə bağlıdır və bu proses davam edəcək. 2011-ci ildən 2023-cü ilə qədər Xəzər dənizinin səviyyəsi ötən illə müqayisədə 1,74 m, son 3 ildə 55 sm, 2024-cü ildə isə (iyul ayı üzrə məlumatlar) daha 15 sm aşağı düşüb.

Aytakovun qeyd etdiyi kimi, Qazaxıstan və Azərbaycan hidrometeoroloqlarının Xəzər dənizinin səviyyəsinə dair müşahidə məlumatları fərqlidir ki, bu da müxtəlif hidroloji rejimlər və Xəzər dənizinin səviyyəsinin dəki mövsümi tərəddüdlərlə əlaqədardır, lakin hər kəs onun səviyyəsinin aşağı enməsinin davam etdiyini bildirir. Kritik səviyyədən aşağı enmə, yeni əvvəllər elmi olaraq artıq qeydə alınıb.

Xəzərin səviyyəsinin getdikcə azalması artıq 20-30 ildir ki, ciddi şəkildə müşahidə olunur. Mütəxəssislər bildirir ki, bunun əsas səbəblərindən biri global iqlim dəyişmələri nəticəsində Xəzərə tökülən çayların suyunun azalmasıdır. Belə ki, suyun səviyyəsinin dəyişməsi əsasən onu qidalandıran çaylardan və düşən yağıntının miqdarından, həmçinin buxarlanmadan asılıdır.

Xəzər dənizinin su balansının 4/5 hissəsini çay axıntıları təşkil edir. 130-dan çox çay Xəzərə axır və onların 9-nun mənəbi delta xarakterlidir. Bu çaylara misal olaraq Astaraçay, Vileşçay, Volqa, Qaraçay, Kür, Samur, Ural və digərlərini göstərmək olar. Volqa Xəzərə

axan ən böyük çay olmaqla su balansının dənizə səth axınının ümumi həcmində 82 faizini təşkil edir. Artıq bir müddətdir ki, Xəzərin əsas qida mənbəyi olan Volqa çayının axarında da azalma müşahidə edilir.

Xəzəri qidalandıran əsas su hövzələrindən biri də Kür və Araz çayıdır, hansı ki, son zamanlar bu çayların suyunda da azalma hiss olunur. Başlıca səbəblərdən biri də trans-sərhəd su götürmələrinin artmasıdır. Yeni Türkiyədə, Gürcüstanda, İranda Araz və Kür çaylarından daha çox su götürülür. Bu da çaylarda suyun azalmasına səbəb olur.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Xəzər dənizində suyun ən aşağı səviyyəsi 1977-ci ildə qeydə alınıb. 1977-1995-ci illər ərzində 2,5 metr artıb və növbəti illərdə yenidən azalma müşahidə olunub. Sonra 2019-cu ildə dənizin orta illik səviyyəsi Baltik sistemi ilə mənfi 27,89 metr qeydə alınıb ki, bu da 1977-ci ildəki səviyyədən 1,1 metr yüksəkdir.

Beləliklə, Xəzər dənizinin səviyyəsinin aşağı düşməsi nəinki ciddi ekoloji, həm də ciddi iqtisadi problemlər yaradır, regiondakı iri nəqliyyat layihələrinə, xüsusilə də Transxəzər marşrutlarına təsir edir, Azərbaycanın da daxil olduğu Orta dəhliz vasitəsilə yüş daşımalarını çətinləşdirir.

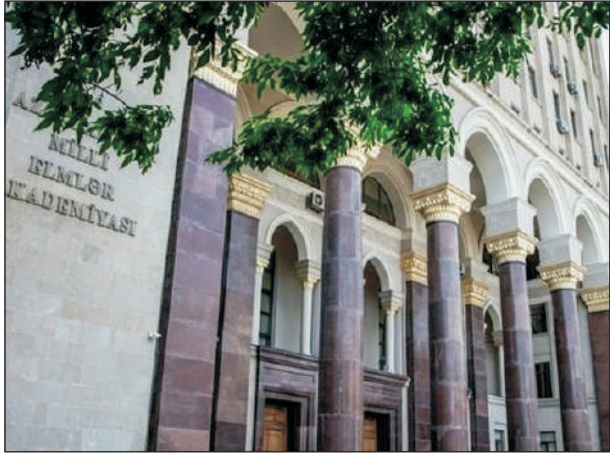
Mövzu ilə bağlı **ekoloq Rövşən Abbasov** "Yeni Mü-

savat"-a danışib: "Baxmayaraq ki, Xəzər dənizinin gələcək səviyyəsi ilə bağlı elmi proqnozlar mövcuddur və səviyyənin 33 metrə qədər enə biləcəyi deyilir, bu günə qədər təqdim olunan bir çox elmi proqnozlar özünü doğrultmayıb. Buna görə də Xəzər dənizinin gələcək səviyyəsi ilə bağlı konkret fikir bildirmək çətindir. Həm səviyyənin enməsi, həm də qalxması halına hazırlıq tədbirləri görülməlidir.

Hazırda gəmiçilik, nəqliyyat sektoru və balıqçılıq sahəsində bir sıra problemlər müşahidə olunmaqdadır. Bu problemlər mütləq şəkildə nəzərə alınmalı və gələcək inkişaf planlarına daxil edilməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu sahələrdə müəyyən tədbirlər artıq görülür. Məsələn, gəmiçilik sektorunda dib dərinləşdirmə işləri mütəmadi olaraq həyata keçirilir və yaxın illər üçün fəaliyyət planları hazırlanır.

Xatırladıq ki, hazırda BMT-nin İnkişaf Fondu ilə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən birgə həyata keçirilən milli adaptasiya proqramına dəstək layihəsi mövcuddur. Bu layihə çərçivəsində Xəzər dənizinin səviyyəsinin dəyişməsinə uyğunlaşma tədbirləri nəzərdə tutulub. COP29 zamanı Azərbaycan özünün milli adaptasiya proqramını təqdim etdi. Bu proqram BMT-nin dəstəyi ilə hazırlanıb və burada sahil idarəetməsi də öz əksini tapıb. Lakin bu proqramın daha ətraflı və detallı işlənməsinə ehtiyac var"

□ **Xalidə GƏRAY,** "Yeni Müsavat"

“Süpürgəçi 450, elmlər doktoru 764 manat...” - deputatdan təkliflər

Küçələrdə təmizlik işləri ilə məşğul olanlar 450 manat maaş alır, onlar hər dəfə mənimlə görüşdə bu məsələni hökumətin diqqətinə çatdırmağı xahiş edirlər. Vəziyyəti dəyişmək üçün bu sahəni təcili özəlləşdirməyi təklif edirəm. Akademiyada elmlər doktoru 764, fəlsəfə doktoru 647, elmi işçi 445, kiçik elmi işçi 415 manat maaş alır. Onların əmək haqlarının artırılmasına ciddi ehtiyac var. Dövlət Statistika Komitəsinin yaydığı rəqəmlərə görə, keçən il dünyasını dəyişən kişilərin 47.5%-i pensiya yaşına, 65 yaşa çatmayıb. Bu, hamımızı düşündürməli və narahat etməlidir”.

Bunu Milli Məclisdəki büdcə müzakirələrində çıxış edən deputat Qüdrət Həsənzadə bildirib. O qeyd edib ki, güclü yağış yağanda su basan “gecəqondular” tikinti şirkətlərinə verilməli, müasir kanalizasiya sisteminin çəkilməsi onlara tapşırılmalıdır: “Eynilə zirzəmiləri kanalizasiya suları ilə dolmuş, həyətlərinin abadlaşdırılmasına ciddi ehtiyac duyulan 9 mərtəbəli binalar da. Xarici investorlar cəlb edilməklə neftayırma zavodu Bakının mərkəzindən köçürülməlidir. Ölkədə dövlət müəssisələrinin və xidmət sahələrinin özəlləşdirilməsinə gedilməli, qarşıdakı illərdə neft gəlirlərinin azalacağını da nəzərə alaraq vaxt itirmədən Ümumdünya Ticarət Təşkilatına üzv olmalı, tam olaraq azad bazar iqtisadiyyatına keçməliyik. Təkliflərimin öyrəniləcəyi və nəzərə alınacağı ümidi ilə görülən işlərə görə hökumətə təşəkkür edir, islahatların həyata keçirilməsində uğurlar arzu edirəm”.

Şuşada gənc alimlərin forumu keçirilib

“Gənclər Paytaxtı” Şuşa şəhərində İslam Ölkələrinin Gənc Alimlərinin Forumu keçirilib.

Forum çərçivəsində İslam mədəniyyəti və sivilizasiya, davamlı inkişaf, texnoloji yeniliklər və yaşıl gələcək naminə, süni intellekt, beşinci sənaye inqilabı, İslam elm və təhsilinin əhəmiyyətli rolu mövzusunda müzakirələr aparılıb.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) vitse-prezidenti akademik Dilqəm Tağıyev İslam dünyasının zəngin dövrə sahib olduğunu bildirib. O, İslam ölkələrinin alimlərinin dünya elminə böyük töhfələr verdiyini vurğulayıb. Akademikin sözlərinə görə, Azərbaycanda elmi müəssisələrin sayı kifayət qədər çoxdur. D.Tağıyev hazırda Azərbaycanın 51 universitetində təhsil alan 320 mindən çox tələbənin 96 faizinin gənclər olduğunu deyib.

Gənclər və İdman Nazirliyinin Gənclərlə iş şöbəsinin müdiri Ramil Cəbbarov İslam dünyasından olan gənclərin elm və təhsil sahəsində bir araya gələrək, uğurlu işlər görəcəyinə inandığını bildirib. O, bu tədbir sayəsində İslam ölkələri arasında əməkdaşlığın sıx inkişaf edəcəyini diqqətə çatdırıb.

Mədəniyyət Nazirliyinin təşkil etdiyi “Yaradıcılıq marafonu” proqramında isə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrdən olan müxtəlif istedadlı və yaradıcı gənclər dörd sahə - animasiya, film, moda, dizayn üzrə fərqli məhsullar hazırlayıblar.

Şuşada İslam dünyasının “Gənclər Paytaxtı”nın bağlanması mərasimi dekabrın 4-də keçiriləcək.

Illərdir Azərbaycanda repetitor fəaliyyəti və bundan dolayı məktəblərdə zəif tədris problemi olaraq qalır. Qeyd edilir ki, bu, təhsilin struktur problemlərindən qaynaqlandığı üçün onun tamamilə aradan qaldırılması ciddi və çoxşaxəli islahatlar tələb edir. Mütəxəssislər qeyd edir ki, təhsil sistemində ciddi dəyişikliklər edilmədikcə, müəllimlərin maaşlarının artırılması və məktəb təhsili ilə qəbul imtahanlarının uzlaşdırılması kimi addımlar atılmadıqca repetitorluğa ehtiyac qalacaq. Eləcə də repetitorluğun qeyri-formal bir fəaliyyət olması onun tam tənzimlənməsini də çətinləşdirir.

Dünya təcrübəsində də repetitor xidmətindən yararlanan ölkələr az deyil. Amma Azərbaycanda kimi kütləvi deyil. Narahatlıq doğuran əsas məsələ də budur.

Dosent İlham Əhmədov mövzu ilə bağlı “Yeni Məşavət”-a fikirlərini bölüşərək deyib ki, ümumiyyətlə, öyrənmə prosesi müstəqil olmalıdır: “Şagird

və ya tələbə özü oxumalıdır. Müəllim, sadəcə, yol göstərəndir. Elm və Təhsil Nazirliyinin vəzifəsi də hər bir şagirdin keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaratmaqdır. Bunun üçün şagirdlərin keyfiyyətli dərslərlə, əlavə elektron resurslarla təmin edilməsi zəruridir. Məktəb dərsləri ilə səviyyədə olmalıdır ki, məktəbli sərbəst şəkildə bu kitabı oxuyub, dərslərini müstəqil mənimsəyə bilsin. Amma biz 30 ildir hələ də normal dərslər yazı bilmirik. Bu da nəticə etibarilə şagirdlərin təlimə olan həvəsini aşağı salır. Bəzən dərslər elə qəliz yazılır ki, hətta ali təhsilli valideynlər belə dərslərdən baş

açmırlar. Çarəsiz qalan məktəbli və valideynlər çıxış yolu kimi repetitorlara müraciət etməli olurlar. Amma bu da ailə büdcəsinə ağır yüküdür. Əksər məktəblərdə repetitorlara sinif otaqları verilir, yuxarı siniflərdə isə uşaqlar dərslərdən azad edilib, repetitor yanına gəlmələrinə şərait

də yaradırlar. Yeni məktəb təhsili repetitor təhsilinə (“kölgə” təhsilinə) qurban verilir. Sanki bu həmin marağınə uyğundur: müəllimin, direktorun, şagirdin. Bu hal isə valideynlərə maddi çətinliklər yaradır. Amma müasir texnologiyalardan, xüsusən də süni intellektdən (SI) istifadə bu mənzərəni dəyişə bilər.

Bu gün SI təhsil sistemində ciddi təsir göstərə bilər. Bu proses gələcəkdə daha da intensivləşəcək”.

İlham Əhmədov əlavə edir ki, SI-nin təhsil sistemində təsiri, əsasən bir neçə istiqamətdə mümkündür: 1.İntellektual repetitorlar. Süni intellekt şagirdlərə bəzi fənləri daha yaxşı öyrətməyə imkan verir. Xüsusən riyaziyyat, xarici dillər və proqramlaşdırma kimi sahələrdə daha əlverişli imkanlar yaranır. Ağıllı repetitorlar əlavə köməyə ehtiyacı olan şagirdlərə bahalı fərdi repetitorların xidmətindən xilas olmağa, öyrənməni daha əlçatan və fərdi şəkildə həyata keçirməyə kömək edə bilər.

2. Təlimin fərdiləşdirilməsi. Süni intellekt öyrənmə prosesini hər bir şagirdin, tələbənin ehtiyac və tələblərinə, bilik səviyyəsinə, öyrənmə tempinə uyğunlaşdırır.

3. Adaptiv təhsil platformaları. Müxtəlif adaptiv təhsil platformaları tələbənin təhsil nailiyyətlərinə əsaslanaraq təlim materiallarını dinamik şəkildə dəyişdirmək üçün süni intellektdən istifadə edirlər. Onlar tələbənin zəif tərəflərini təhlil edir və öyrəncilərin biliklərini möhkəmləndirmək üçün fərdi məşqlər təklif edirlər.

4. Qiymətləndirmə və əks əlaqənin avtomatlaşdırılması. Süni intellekt, testləri və bəzi yazılı tapşırıqları avtomatik yoxlamaq qabiliyyətinə malikdir. Beləliklə, müəllimlərin vaxtına qənaət etməyə imkan yaranır. Bu imkan böyük kurslar və açıq kütləvi onlayn kursların (MOOCs) təşkilində daha faydalıdır.

5. Virtual köməkçilər və chatbotlar. Chatbotlar tez-tez verilən suallara cavab verməkdə, tələbələrə tapşırıqlar verməkdə müəllimə kömək edə bilər. Bu imkanlar öyrənmə prosesinin müxtəlif aspektləri haqqında məlumatlar da verə bilər.

6. Təlim prosesini təkmilləşdirmək üçün məlumatların təhlili. Süni intellekt tələbə performansını, davamiyyət, test balları və s. haqqında məlumatları toplaya və təhlil edə bilər. Bu, müəllimlərə və təhsil menecerlərinə ümumi tendensiyaları görməyə, izləməyə və daha düzgün qərarlar qəbul etməyə imkan verir.

7. Simulyasiyalar və virtual realıq (VR). Virtual və əlavə edilmiş (genişlənmiş) realıq ilə inteqrasiya etmiş süni intellekt tələbələrə öyrəndiklərini praktik olaraq real dünyada tətbiq etməyə kömək edə bilər. Bu zaman tələbələr fiziki və ya virtual mühitlərə qatılaraq real həyat təcrübələrinə əsaslanan öyrənmə prosesini yaşayırlar.

8. SI müəllimlərin fəaliyyətini dəstəkləməyə və inkişafı və təkmilləşdirməsinə. SI müəllimlər üçün fərdi peşəkar inkişaf proqramları yaratmağa kömək edə bilər.

9. Müəllimlərin peşəkar inkişafı və təkmilləşdirməsi. SI müəllimlər üçün fərdi peşəkar inkişaf proqramları yaratmağa kömək edə bilər.

10. Əlçatanlıq və inklüzivlik. Nitqin tanınması və avtomatik tərcümə kimi süni intellekt texnologiyaları təhsil materiallarına daxil olmağı asanlaşdırmaqla əlilliyi olan tələbələrə kömək edə bilər.

Süni intellekt repetitorların “çorəyinə” şərikin olmur

Ekspert deyir ki, SI şagirdlərə bahalı fərdi repetitorların xidmətindən xilas olmağa, öyrənməni daha əlçatan və fərdi şəkildə həyata keçirməyə kömək edə bilər.

qında məlumatlar da verə bilər.

6. Təlim prosesini təkmilləşdirmək üçün məlumatların təhlili. Süni intellekt tələbə performansını, davamiyyət, test balları və s. haqqında məlumatları toplaya və təhlil edə bilər. Bu, müəllimlərə və təhsil menecerlərinə ümumi tendensiyaları görməyə, izləməyə və daha düzgün qərarlar qəbul etməyə imkan verir.

7. Simulyasiyalar və virtual realıq (VR). Virtual və əlavə edilmiş (genişlənmiş) realıq ilə inteqrasiya etmiş süni intellekt tələbələrə öyrəndiklərini praktik olaraq real dünyada tətbiq etməyə kömək edə bilər. Bu zaman tələbələr fiziki və ya virtual mühitlərə qatılaraq real həyat təcrübələrinə əsaslanan öyrənmə prosesini yaşayırlar.

8. SI müəllimlərin fəaliyyətini dəstəkləməyə və inkişafı və təkmilləşdirməsinə. SI müəllimlər üçün fərdi peşəkar inkişaf proqramları yaratmağa kömək edə bilər.

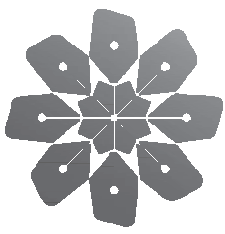
9. Müəllimlərin peşəkar inkişafı və təkmilləşdirməsi. SI müəllimlər üçün fərdi peşəkar inkişaf proqramları yaratmağa kömək edə bilər.

10. Əlçatanlıq və inklüzivlik. Nitqin tanınması və avtomatik tərcümə kimi süni intellekt texnologiyaları təhsil materiallarına daxil olmağı asanlaşdırmaqla əlilliyi olan tələbələrə kömək edə bilər.

11. Etika və tənqidi düşüncə. Süni intellektin inkişafı ilə əlaqədar tədris planlarına texnoloji etika və tənqidi düşüncə ilə bağlı yeni fənn və ya mövzuların daxil edilməsinə ehtiyac var. Şagirdlər süni intellektin cəmiyyətə və mədəniyyətə necə təsir etdiyini tədricən dərk edirlər. Bu amillər tələbələrə SI-nin mühüm rol oynadığı bir dünyada yaşamağa və işləməyə daha yaxşı hazırlaya bilər, onlar həm də texnologiyadan məsuliyyətlə istifadəni öyrənə bilərlər”.

Mütəxəssis qeyd edir ki, süni intellekt təhsili daha əlçatan, səmərəli və fərdi edə bilər: “SI təhsilə düzgün inteqrasiya olunanda, daha dərin, daha yaxşı öyrənmə imkanları təmin etməklə müəllim və tələbələrə daha yaxşı nəticələr əldə etməyə kömək edəcək. SI inkişafı müəllimləri işsiz qoymayacaq, əksinə, onları güclü alətlərlə silahlandıracaq. Eyni zamanda SI şagirdlərə fərdi qaydada, müstəqil öyrənməyə imkan yaradacaq, onları repetitorların monopoliyasından və ailə büdcəsinə əlavə xərclərdən xilas edəcək. SI distant təhsilə inteqrasiyada, fərdi öyrənmədə daha böyük perspektivlər vəd edir. SI inkişafı təhsildə böyük dəyişikliklər yaratsa da, ənənəvi təlim metodlarının tamamilə sıradan çıxması ehtimalı azdır. Ənənəvi metodlar müəyyən üstünlüklərə malikdir və təhsilin bəzi aspektlərində əvəzilməzdir”.

Afaq MİRƏYİQ,
“Yeni Məşavət”

**Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi**

İşğaldan azad olunmuş ərazilərə “Böyük Qayıdış”

Dekabr ayı Azərbaycan insanı tərəfindən həm də “Laçın ayı” kimi qeyd olunur. 4 il öncə qazandığımız Vətən müharibəmizin sonunda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, Rusiya Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın noyabrın 10-da imzaladıqları üçtərəfli bəyanata əsasən Laçın rayonu dekabrın 1-də heç bir insan itkisi olmadan bizə qaytarıldı.

Artıq bütün işğaldan azad olunan ərazilərə olduğu kimi, bir müddətdir ki, Laçına da “Böyük Qayıdış” reallaşmaqdadır. Laçın artıq minə qədər ailəyə qucaq açıb, 3 mindən artıq laçınlı doğma diyarda bəxtəvər günlərini yaşayır. Prezident İlham Əliyevin 2023-cü il iyulun 31-də imzaladığı sərəncama əsasən, Laçın şəhərinin işğaldan azad edildiyi 26 avqust tarixi Laçın şəhəri günü kimi qeyd olunur. Bu bayramı laçınlılar hər dəfə hədsiz sevinc hissi ilə qeyd edirlər.

Qeyd edək ki, son bir həftədə “Qarabağa Böyük Qayıdış planı” istiqamətində yola salınan iki məcburi köçkün karvanının son dayanacağı Cəbrayıl şəhəri oldu. Dekabrın 2-də Bakı şəhərinin Qaradağ rayonundan 129 nəfərdən ibarət 34 ailəyə, bundan 3 gün öncə də 200 nəfərdən ibarət 40 ailəyə mənzillərinin açarları təqdim edilib. Cəbrayıl daimi yaşayış üçün köçürülən ailələrə yeni tikilmiş bi-

nələrdə mənzillər verilib.

Onu da diqqətlə çatdırmaq ki, hazırda Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda, ora köçürülən keçmiş məcburi köçkünlərlə yanaşı, bu bölgədə aparılan layihələrin icrasında çalışan, həmçinin ayrı-ayrı dövlət qurumlarının yerli bölmələrində xidməti vəzifələrini yerinə yetirən, yenidən fəaliyyətə başlamış səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, turizm, sənaye, energetika müəssisələrində işləyən, ümumilikdə, 30 minə yaxın insan yaşayır.

“Azərbaycanda ölkə başçısı tərəfindən Birinci Qayıdış Dövlət Proqramı qəbul olunub və bu dövlət proqramında işğaldan azad edilmiş ərazilərə qayıtmış keçmiş məcburi köçkünlərin məşğulluğu ilə bağlı geniş, aktiv məşğulluq tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub”.

Bunu əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin müavini Anar Əliyev bildirib.

Böyük Qayıdış

YENİ ÜSAVAT
N 219 (8592) 4 dekabr 2024

ğaldan azad olunmuş ərazilərimiz genişmiqyaslı yenidənqurma işləri fonunda böyük qayıdışa şahidlik edir. Cənab Prezident İlham Əliyevin düzgün və milli maraqlarımıza söykənən siyasət strategiyası nəticəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun ölkə iqtisadiyyatına reintegrasiyası sürətlə davam etdirilir. “Böyük Qayıdış” Azərbaycanın 2030-cu ilədək beş Milli Prioritetlərindən biri kimi müəyyən olunub. Dönüş proqramları çərçivəsində məcburi köçkünlərin öz torpaqlarına qayıtması üçün müxtəlif sosial layihələr həyata keçirilir. Bu yeni yaşayış massivlərinin və zəruri sosial obyektlərin tikintisi əhatə edir. Bununla yanaşı, bölgə iqtisadiyyatının

Laçına “Böyük Qayıdış”

Deputat: “İşğaldan azad olunmuş ərazilərimiz genişmiqyaslı yenidənqurma işləri fonunda böyük qayıdışa şahidlik edir”

Nazir müavini əlavə edib ki, hazırda Qarabağ və Şərqi Zəngəzura qayıtmış 3 min şəxsin artıq aktiv məşğulluğu nazirlik tərəfindən təmin olunub: “Bu, təxminən faizlə biz götürsək, həmin ərazidə olan iqtisadi fəal əhalinin 85-86 faizini təşkil edir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə hazırda böyük quruculuq, bərpa işləri həyata keçirilir. Orada dövlət vəsaiti hesabına böyük infrastruktur layihələri icra olunur. Orada podratçı, subpod-

ratçı təşkilatlarla da əməkdaşlıq edirik. Onu da qeyd edirəm ki, biz hər ay 300-ə yaxın işəgötürənle bu işlər çərçivəsində əməkdaşlıq qurmuşuq və həmin ərazilərdə məskunlaşmış şəxslərin yaradılmış iş yerlərində işlə təminatını sosial tərəfdaşlıq prinsipləri əsas götürülərək təmin etmək istiqamətində iş aparırıq”.

Ana Vətən Partiyasının sədr müavini, deputat Günay Ağamalı: “İşğal dövründə Ermənistan Qarabağda van-

dalizm törətmiş, infrastruktur obyektləri tamamilə dağıdılmış, milli-mədəni irsimiz məhv edilmiş, təbii sərvətlərimiz talan edilmiş, ölkəmizin iqtisadiyyatına əhəmiyyətli dərəcədə zərər vurulub. Bununla yanaşı, bir milyondan çox soydaşımız öz doğma yurdlarından zorla qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb.

Artıq Azərbaycan dövləti hərbi, siyasi və iqtisadi gücünün təzahürü olaraq ərazi bütövlüyümüzü bərpa edib və iş-

canlandırılması kontekstində kənd təsərrüfatı, turizm, müxtəlif sənaye sahələrinə investisiyaların təşviq edilməsi istiqamətində hökumətimiz tərəfindən zəruri işlər həyata keçirilir. Tam əminliklə qeyd edə bilərik ki, işğaldan azad olunmuş bölgələrdə sürətli yenidənqurma işləri nəticəsində insanlarnın gələcəyə olan ümidləri artır, müasir infrastruktur və yaşayış şərtlərinin yaxşılaşdırılması onların müsbət gələcəyə olan inamını gücləndirir”.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyəsi əsasında nəşr olunur. Yazını hazırladı: Cavanşir ABBASLI

“Alimlər üçün sosial güzəştlər tətbiq olunmalıdır” Ekspert: “Həqiqi elmə maraq göstərənlərin sayı getdikcə azalır”

“Azərbaycanda alimlərin və elmi tədqiqatçıların maddi vəziyyəti çox zaman aşağı səviyyədədir.” “Yeni Müsavat” bildirir ki, bu sözləri təhsil eksperti Kamran Əsədov deyib. Ekspert qeyd edib ki, alimlər öz araşdırmalarını davam etdirmək üçün şəxsi resurslarından istifadə etməyə məcbur qalırlar, bu isə onların elmi fəaliyyətlərini məhdudlaşdırır: “Bir çox gənc tədqiqatçıları elmi sahədə qalmaqdan, daha gəlirli sahələrə keçməyə üstünlük verir. Nəticədə elmi kadrların sayı azalır, bu isə uzunmüddətli perspektivdə ölkənin inkişafını ləngidir. Alimlərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması dövlətin prioritet istiqamətlərindən biri olmalıdır. Onların əmək haqqı artırılmalı, tədqiqatlarını davam etdirmək üçün lazımı maliyyə dəstəyi və müasir infrastruktur təmin edilməlidir. Eyni zamanda elm sahəsində çalışanlar üçün sosial güzəştlər (məsələn, yaşayış üçün subsidiya, tibb xidmətlərində güzəştlər) tətbiq olunmalıdır”.

Kamran Əsədov həmçinin vurğulayıb ki, elm və təhsilə qoyulan sərmayə hər zaman cəmiyyətə qat-qat geri döndür, alimlərə və elmi tədqiqatçılara layiqli maddi dəstək vermədən ölkəmizin beynəlxalq elmi arenada rəqabətqabiliyyətli olması mümkün deyil. “Elmə dəstək vermək - gələcəyə dəstək verməkdir!” - deyə ekspert sonda qeyd edib.

Mövzu ilə bağlı filologiya elmləri doktoru, BDU-nun professoru Qulu Məhərrəmli “Yeni Müsavat”-a danışdı: “Təəssüf ki, bu bir həqiqətdir ki, bu gün Azərbaycanda alimlərin və elmi tədqiqatçıların maddi təminatı aşağı səviyyədədir. Alimlərin maaşı çox aşağıdır və həqiqi elmə maraq göstərənlərin, eləcə də alimlərin sayı getdikcə azalır. Dissertasiya müdafiələrinin çoxluğuna, alimlərin sayının zahirən artmasına baxmayaraq, elmdəki real vəziyyət belədir ki, bizdə fundamental araşdırmalar və dünya səviyyəsinə çıxacaq tətbiqi elmin vəziyyəti çox acınacaqlıdır.

Bəs nə etmək olar?

Doğrudur, Azərbaycanda Elm Fondu fəaliyyət göstərir və oradan müəyyən layihələrə maliyyə ayrılır. Lakin bütövlükdə, ayrı-ayrı elmi tədqiqat institutlarında fundamental problemlərin tədqiqi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti kifayət etmir. Hesab edirəm ki, bunun üçün Azərbaycanda elmi inkişafın konsepsiyası işlənməli, mövcuddursa, ona yenidən baxılmalı və layihələrin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı şəffaf və effektiv fəaliyyət göstərən mexanizm yaradılmalıdır. Yeni, elmdə korrupsiya və dost-tanışlıq amilləri aradan qaldırılmalıdır. Bir sözlə, əgər dünya elminə inteqrasiya etmək və global elm trendlərinə qoşulmaq istəyiriksə, həqiqi elmi mühit yaratmalıyıq. Gözə küll üfürməklə heç nəyə nail olmaq mümkün deyil”.

**■ Xəlilə GƏRAY,
“Yeni Müsavat”**

Uşaqların sosial şəbəkələrə girişi qadağan edilə bilər

Avstraliyada 16 yaşdan aşağı olanların sosial şəbəkələrə girişini qadağan edən qanun qəbul edilib. Türkiyədə də bu barədə müzakirələr gedir.

Bəs Azərbaycanda necə, belə bir qanunun qəbuluna ehtiyac varmı?

Mövzu ilə bağlı Mo-

dern.az-a danışan Milli Məclisin deputatı Müşfiq Cəfərov bildirib ki, Avstraliya Senatı 16 yaşından kiçik uşaqların sosial şəbəkələrdən istifadəsini qadağan edən qanunu təsdiqləyib: “Qanun pozuntusu edən şirkətlərə isə 50 milyon Avstraliya dollarına qədər cərimə tətbiq ediləcək.

Sənəddə hansı platformaların qadağan olunacağı tam dəqiq bildirilmir. Avstraliyanın rabitə naziri Mişel Rouland bunun TikTok, Instagram, X, Facebook, Reddit, Snapchat-a aid olacağını söyləyib. Xüsusilə burada əsas məsələ istifadəçilərin yaşının dəqiq necə müəyyən

ediləcəyidir. Lakin bununla bağlı hələ ki tam dəqiq məlumat yoxdur. Avstraliya hökuməti növbəti altı ay ərzində bir neçə texnologiyaları sınaqdan keçirməyi planlaşdırır. Qanun da bir ildən sonra qüvvəyə minəcək”.

Deputatın sözlərinə görə, əslində hər kəs istəyər ki, uşaqlar sosial şəbəkələrdən uzaqlaşsın və real həyata və real ünsiyyətə üstünlük versinlər: “Mən düşünürəm ki, Azərbaycanda da irəli zamanlarda bu qanuni tətbiq etmək olar. Lakin ilk öncə təcürbələrə baxılmalı, çatışmayan cəhətlər təhlil edilməlidir. Avstraliya hakimiyyətinin qərarı bir çox valideyn təşkilatı tərəfindən dəstəklənsə də, siyasətçilər və insan haqları təşkilatları onu tənqid ediblər. Düşünürəm ki, indiki halda bu ilkin versiyadır, hələ ki təcürbələri nəzərdən keçirməkdə fayda var”.

MUSAVAT

Son səhifə

N 219 (8592) 4 dekabr 2024

De k a b r

ABS-da 17 yaşlı hokkeyçi xeyriyyə matçı zamanı dünyasını dəyişib

ABS-in Nyu-York ştatında 17 yaşlı hokkeyçi Konnor Kasin xeyriyyə matçı zamanı dünyasını dəyişib. Bu barədə "The New York Post" nəşri məlumat verib. Bildirilir ki, qarşılaşma zamanı hücumu itirən idmançı buzun üzərinə yıxılıb. İdman zalında hokkeyçiye ilkin tibbi yardım göstərilib, daha sonra isə o, xəstəxanaya aparılıb. Həkimlər idmançının həyatını xilas edə bilməyiblər. Qeyd edək ki, xeyriyyə matçı 2023-cü ildə yol qəzasında dünyasını dəyişən hokkeyçi Sabrina Navarettenin xatirəsinə həsr olunub.

Yemək yeyərkən telefondan istifadə edənlərə bəd xəbər

Araşdırmalar göstərir ki, yemək yeyərkən telefondan istifadə sağlamlıq üçün risklər yarada bilər. Çester Universitetindən həkim Qaret Nay xəbərdarlıq edir ki, smartfonlar xəstəliyə səbəb ola biləcək zərərli mikrobları saxlaya bilər.

Ən çox rast gəlinən problemlər ishal və qusma kimi mədə-bağırsaq xəstəlikləridir və immun sistemi zəif olan insanlarda daha ciddi infeksiyalar baş verə bilər. Mütəxəssis qeyd edir ki, bakteriyalar ən çox hər gün bir çox əşyalarla, xüsusən də tualetdə təmasda olan əllər vasitəsilə smartfonlara düşür. Həkim Nay yemək masasında qad-cetlərdən istifadə etməməyi məsləhət görür. Bu mümkün deyilsə, əşyalara toxunduqdan sonra əllərinizi yaxşıca yumalı və telefonunuzu mütəmadi olaraq dezinfeksiya etməlisiniz.

Haftada cəmi bir neçə yumurta qorxulu xəstəlikdən qoruyur

Britaniya alimləri yumurtanın faydaları ilə bağlı daha bir mühüm kəşf ediblər. Bu məhsuldan müntəzəm istifadə yaşlı insanlarda Altsheymer xəstəliyi riskini 50% azalda bilər. Bu barədə "Trend Wave" "Telegram" kanalı xəbər yayıb. Bildirilib ki, elm adamları 80 yaşdan yuxarı minlərlə könüllünün iştirak etdiyi genişmiqyaslı tədqiqatdan sonra belə nəticəyə gəliblər. Məlum olub ki, həftədə cəmi bir neçə yumurta beyin sağlamlığı üçün möcüzələr yarada bilər.

Mikoplazma pnevmoniyasından qorunma üsulları açıqlanıb

Sosial əlaqələrin məhdudlaşdırılması, otaqların havalandırılması, əllərin təmizliyi və maska taxılması mikoplazma pnevmoniyasına yoluxma riskini azaltmağa kömək edə bilər.

Bu barədə "Moskva 24"ə istinadən xəbər verir. Rusiyalı immunoloq, tibb elmləri namizədi Nikolay Kryuçkov bildirib ki, mikoplazma pnevmoniyasına həm böyüklər, həm də uşaqlar yoluxa bilərlər. "Simptomlar əsasən kəskin respirator virus infeksiyalarına (KRVI) bənzəyir: yüngül hərarət, öskürək, ümumi zəiflik. Daha ağır hallarda isə təngnəfəslik, dərinin göyərməsi, daha güclü zəiflik və yüksək hərarət müşahidə edilə bilər", - deyir ekspert qeyd edib.

İmmunoloq vurğulayıb ki, mikoplazma pnevmoniyasından qoruyan peyvənd mövcud deyil. Lakin ümumi ehtiyat tədbirlərinə əməl etməklə yoluxma riskini azaltmaq mümkündür.

"Sosial əlaqələrin məhdudlaşdırılması, otaqların havalandırılması, əllərin təmizliyi və maska taxılması - bütün bu tədbirlər birlikdə effektiv işləyir. Bu yolla öz riskinizi əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilərsiniz. Yoluxma halları artdıqda isə yayılmanın qarşısını almaq üçün yerli karantin tədbirləri tətbiq olunur", - deyir o əlavə edib.

Sirr yumurtanın unikal tərkibindədir. Bu sadə məhsul faydalı maddələrin bütöv kompleksini ehtiva edir: əvəzolunmaz aminturşular, omega-3 yağ turşuları, xolin və lütein. Bütün bu komponentlər aydın düşüncəni qoruyur, yaddaşı yaxşılaşdırır və yaşla əlaqəli kognitiv funksiyaların pisləşməsinə yavaşladır. Altsheymer xəstəliyi - bütün dünyada milyonlarla yaşlı insanın əziyyət çəkdiyi demensiyanın ən geniş yayılmış formalarından biridir. Xəstəlik yavaş-yavaş inkişaf edir və tədricən insanı yaddaşdan, düşünmə və özünəxidmət qabiliyyətindən məhrum edir.

Bu yağlar ürəyə ziyanlıdır - xəbərdarlıq

Son araşdırmalara əsasən, trans yağlar ürək üçün ən zərərli yağ növü hesab olunur. Trans yağlar əsasən emal olunmuş qidalar, fast food, dondurulmuş xəmir məhsulları və qızardılmış qidalarda istifadə olunur. Bu yağlar qanda pis xolesterin (LDL) səviyyəsini artırır və yaxşı xolesterin (HDL) azaldır, bu da arteriyaların daralmasına və ürək xəstəliklərinin riskinin artmasına səbəb olur.

Trans yağların yüksək istehlakı aşağıdakı problemlərə yol açır:

Ürək-damar xəstəlikləri;
Ürək tutması və infarkt riski;

İltihabi proseslərin güclənməsi;

Tip 2 şəkərli diabet riski.

Məsləhətlər:

Etiketlərdə "hidrogenləşdirilmiş" və ya "qismən hidrogenləşdirilmiş" yağlar ifadəsinə diqqət yetirin.

Təzə, təbii məhsullara üstünlük verin və işlənmiş qidalardan uzaq durun.

Yemək bişirmək üçün zeytun yağı, avokado yağı və ya kokos yağı kimi sağlam yağlardan istifadə edin.

Ürək sağlamlığını qorumaq üçün bu növ yağların qəbulunu mümkün qədər məhdudlaşdırmaq vacibdir.

Bunları bilirsinizmi?

- * "Santa Klaus"un paltarları əslində yaşıl rəngdədir. Ancaq bir kola markası onu qırmızı-ağ olaraq dünyaya tanıdıb.
- * Qütb ayları isti və nəmli mühitdə qaldıqları zaman kürklərinin rəngi yaşıl rəngə çevrilir.
- * Alma, soğan və kartofun dadı eynidir. Yalnızca qoxuları fərqlidir. Əslində hamısı şirindir.
- * Göyütlər turşu qatıq turşuluğunu azaltmaq üçün üzərinə su töküblər. Beləliklə, özləri də bilmədən ayrıntı kəşf ediblər.
- * Dünyanın ən sürətli böyüyən bitkisi bambuk ağacıdır. Ağac gündə 90 santimetr uzanır.
- * Dünyada ən çox satılan telefon "Nokia" markasının 2003-cü ildə satışa çıxardığı, 250 milyon ədəd satılan "Nokia 1100"dür.
- * Soğan doğradığınız zaman gözünüzün yaşarmasını istəmirsinizsə, saqqız çeynəyin.
- * İnsanın saçı üç kilo ağırlıq qaldıra biləcək gücdədir.
- * Ölüm anında toxunma və görmə hissindən sonra eşitmə bacarığı itirilir. Ürək dayandıqdan sonra insan beyni 2 dəqiqə boyunca səs qəbul edə bilər.
- * Yuxusuzluq şikayəti ilə həkimə müraciət edən insanların IQ səviyyəsinin normadan yüksək olduğu müşahidə edilir.
- * İnsanlar yuxuladığı zaman qoxu ala bilmirlər.
- * Niaqara şəlaləsindən düşüb sağ qala bilən ilk insan Bobbi Liç evdə portağal qabığına basaraq yıxılmış və daxili qanaxma səbəbilə dünyasını dəyişmişdir.
- * Dəniz atı dünyanın ən sədaqətli canlısıdır. Çünki həyat yoldaşı öldükdən qısa bir müddət sonra o da ölür.
- * İnsan ildə ən az 1460 ədəd yuxu görür.
- * "Karaoke" sözü yapon dilində "quru orkestr" sözünün qısaldılmasıdır. "Kara" yapon dilində boş deməkdir.
- * Ördəyin səsi əks-səda vermir.
- * Ən böyük quş yumurtası dəvəquşununundur. Yumurta 15-20 santimetr uzunluğunda və ortalama 1,7 kiloqram ağırlığında. Qaynadılaraq bişirilməsi isə 40 dəqiqə çəkir.

Həzmi yaxşılaşdırıb, qaraciyəri qoruyan tərəvəz açıqlandı

Badımcanın mineral və vitamin tərkibi kifayət qədər genişdir. Sağlamlıq üçün faydalı olan bu tərəvəz bir çox xəstəlik riskini azaldır. Tərkibində C vitamini, B6 vitamini, K vitamini, magnezium, fosfor, manqan, mis, fol turşusu, kalium və lif mənbələri var. Badımcan ürək sağlamlığını dəstəkləyir. Müntəzəm istehlakı çəkiyə nəzarətə kömək edir və qanda xolesterin (LDL) səviyyələrini tarazlaşdırmaqda təsirlidir. Badımcan xərcəngin bir çox növlərinə qarşı profilaktik təsir göstərir və orqanizmdə antioksidant kimi çıxış edir. Xüsusilə mədə xərcənginin inkişaf riskini minimuma endirir.

Badımcan beyinə qan axınını asanlaşdırır, eyni zamanda neyroiltihabın qarşısını alır. Bu, bir çox psixi pozuntuların qarşısının alınmasında mühüm amildir. Badımcan həzm sistemini yaxşılaşdırır. Tərkibindəki lif sayəsində qəbizliyin qarşısını alır. Toxluq hissini artıraraq iştahı azaldır. Kalorisi çox az olduğu üçün pəhriz saxlayanların rahatlıqla istehlak edə biləcəyi qidadır.

Badımcan qaraciyəri müəyyən toksinlərdən qorumağa kömək edir və qaraciyəri sağlam saxlayır. Eyni zamanda badımcanın tərkibində osteoporoza təsir edən dəmir və kalsium var. Tərkibindəki K vitamini sayəsində sümük inkişafını təmin edir və yaşlandıqca meydana gələ biləcək osteopozun qarşısını alır.

Səhifəni hazırladı: SELCAN

Baş redaktor:
Nazim SABİROĞLU

e-mail adres: yenimusavat@mail.ru

"Yeni Musavat"ın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnib, "Son dakika" MMC-nin mətbəəsində çap edilib. Əlyazmalar geri qaytarılmır. Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi uyğun gəlməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri,
R.Rüstəmov küçəsi
2528-ci məhəllə ev 44/d
Tel: 520 01 23 (24, 25, 26, 27, 28)

Lisensiya N: B 114
SAYI: 1.500